

ספר יונה

הקדמה

אודה את ד' אשר גמלני, ועל מי מנוחות ינהלני, ועל מבועי התורה הנחני וצוף דבש הטעימני. זכיתי ברוך ד' להוציא לאור כמה ספרים ולעמול בתורה עם יגיעת דרך ארץ. תודות להורי ז"ל ששקדו להדריך אותי בדרך התורה והמצוות שכרם שלם לחיי העולם הבא. אבי מורי רבי חיים כלפון יקיר החינוך הדתי ויקיר העדה הלובית ואמי פנינה ז"ל עמלו והתפללו להביא אותי עד הלום ולהם התודה. תודה לאשתי נוות ביתי יהודית הלוקחת על שכמה את עול טורח הבית ומשחררת אותי לעמול בתורה יהיה שכרה שלם. ברכה לחמי רבי רחמים שר שלום וחמותי יעל, יקירת החינוך הדתי, התומכים בי ומחזקים אותי הן בעיצה והן בברכה יהיה שכרם שלם. תודה לקוראים והלומדים האומרים המעודדים גם הם על הטוב יזכרו.

על הטוב יזכרו בעלי המאה התומכים באחזקת האתר ואלו שמותם :

- כהן חנן ומרי
- כהן יעקב ויעל
- סויסה משה וענת
- שטיין מיטשל ורינת
- ברוך אליהו
- טובי אליסף וסימה

עליהם נאמר שלי ושלכם שלם הוא, יבורכו מפי עליון וכבוד ד' עליהם ישכון.

מבוא

בפרק זה יבואר ספר יונה בדרך רמז. פירוש הרמז זוכה בדורנו למעט עדנה בזכות הרב שמואל יניב שליט"א בעל הצפונות. הרב המקובל הרב דניאל פריש זצוק"ל בהקדמתו לבאור "מתוק מדבש" קורא לעסק התורה בארבעה אופנים הידועים: פישט ר'מז ד'רש ס'וד בדרך פרד"ס והם כנגד ד' עולמות אבי"ע. אמנם אופני באור הרמז רבו ועצמו מאד עד אין מספר. להלן דרכי הרמז שסיגלתי מספרי

**יונה – באור בדרך רמז
פרק א – מבוא**

הקדמונים ובראשם רבי אליעזר מגרמייזא הנודע בכינויו "בעל הרוקח":

א. **הרמז הרעיוני** – באור הפסוק ע"י החלת רעיון שונה לתוכו. פירוש זה נקרא היום "מטאפורה". בבאור זה המילים הופכות לתשתית להעברת מסר שונה ממה שהיינו מבינים בדרך פשט. כגון: אם נאמר שיונה זו הנשמה של האדם והדג זה הגוף לזה יקרא "רמז רעיוני".

ב. **גימטריא** – לכל אות כידוע יש ערך מספרי. א=1 עד ת=400. להלן חישבתי את ערך הפסוק, צרפתי בצידו באור שלוקט ממאגרי מידע שונים. לאחר מיכן כתבתי את הבאור כך שיהיה כערך המספרי של הפסוק.

להלן העקרונות עליהם נבנה פירוש על דרך הרמז:

האותיות הסופיות חושבו כרגילות. כגון ס ערכה 40 ולא 600 כי יש המונים אותיות סופיות כאותיות הבאות אחרי האות תיו. וכך אמרו: ך ם ן ף ץ ערכם 500, 600, 700, 800 ו- 900 בהתאמה בחיבור זה לא נקטנו בדעה זו. כאשר יש קרי וכתוב חושב הקרי.

ערך מילה הכתובה בראשי תיבות הינו כפי שהיא מופיעה כגון: בניי (בני ישראל) 62. כאשר כתוב ד' ערכו 26.

לא השגחתי בהפרש של 1 בין הפסוק ורמזו. ערך 1 בחישוב הגימ' נקרא "כולל". כלומר אם ערך הפסוק עולה ב-1 על ערך הגימ' הרי הכוונה שהרמז בגימ' עם הכולל כגימ' של הפסוק. האר"י הקדוש כתב שיש "כולל" לאות, מילה ופסוק. בחיבור זה לא השתמשנו בכולל המילה או התיבה כדי לא להכביד על הקורא ועל מנת ליצור אחידות בדרך הפירוש. נדגים: המילים "שלוש עליך רבי" גימ' 718. במשפט זה יש 11 אותיות ולכן עם אותיות נקבל 729 ועם שלושת המילים נקבל 731 ועם המשפט עצמו נקבל 732. בחיבור זה כמו כל חיבורי הקודמים התרתי לעצמי לחרוג עד 1 מעל או מתחת הפסוק דהיינו המשפט עצמו ותו לא וזאת על מנת ליצור אחידות בבאור.

הבאורים נכתבו באותיות שונות ולא כלולות בחישוב הגימ'.

◀ כאן המקום להודות לחברת המחשבים Torah Educational Software על ה-

TORAH CODES כלי שבאמצעותו נעזרנו בחישוב הגימטריות.

◀ קיימות כ- 100 סוגי גימטריות ולא אטריח את הקורא. בספר זה בחרנו בגימ' פשוטה בלבד למעט המקרים בהם ההפרש 1 וכדלעיל. הרוצה להרחיב ידיעותיו בנושא סוגי גימטריות יעיין בספר "פרפראות בשבעה שערים" מאת אביגל שמעון.

שאלה: מה תועלת הצומחת מבאור בדרך זו?

יונה – באור בדרך רמז פרק א – מבוא

תשובה: בדרך זו יש חידוד המעניק לבאור נופך שאינו קיים בדרך אחרת. רבי אלעזר בן חסמא אומר במסכת אבות ש"גימטריאות פרפראות לחכמה". כשם שהפרפרת אינה עיקר הסעודה כך הגימ' אינה עיקר החכמה אלא נותנת לה חן מיוחד. הגימ' לעולם תיסמך על החכמה ולא ההפך.

הערה: שיטות הרמז לקמן נלקטו מתוך באור "הרוקח" לרבינו אלעזר מגרמיזא זצ"ל, מבעלי התוספות, על מגילת אסתר.

ג. **היקש** - השוואת קטעי פסוקים זהים בתנ"ך והחלת מדרשי חז"ל על ההיקש. כגון: "הוא אחשורוש" לחמישה אנשים רשעים בתנ"ך קדמה המילה "הוא" לשמם הפרטי וכן לחמישה אנשים צדיקים. שיטה זו רווחת בבאור בעל הטורים על התורה והמסורה.

ד. **ראשי תיבות** - הלכה או רעיון הנגזרים מתוך ראשי תיבות. כגון: להיות עושים אית שיני היימים ראשי תיבות אשה. רמז לחיוב נשים במקרא מגילה. וכן (תהילים כב) ה'צילה מ'חרב נ'פשי ר"ת המן.

ה. **סופי תיבות** - הלכה או רעיון הבאים מסופי תיבות כגון: את' עושר' כבוד' ס"ת תרד - רוח הקודש רומזת שאע"פ שאתה בעושר סופך שתד מגדולתך. וכן "כי נפל פחד מרדכי עליהם ס"ת "ילדים" לאמר לך שפחדו אפילו מילדי ישראל.

ו. **אותיות שניות או שלישיות** - מילה חדשה הנבנית מהאותיות השניות או השלישיות בפסוק. כגון: האגדה מספרת שמומר ר"ל התווכח עם הרמב"ן זצ"ל ושאלו: היכן רמוז שמי בתורה. התפלל הרמב"ן ורמזו לו משמים באות השלישית בפסוק זה (דברים לב, 26) "אמרתי אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם" ודי למבין.

ז. **חיתוך** - גזירת רצף אותיות והפיכתו לתיבה חדשה. כגון: (רות פרק א) באשר תמותי אמות ושם **אקבר כה** יעשה" "ברכה" אמרה רות לנעמי: "אם אזכה ואקבר ליד צדיקים אזכה לברכה לקום בתחיית המתים. דוגמא נוספת: (בראשית לז, 10) "מה החלום הזה אשר **חלמת הבוא נבוא**" באר רש"י שם ד"ה הבא נבא - והלא אמך כבר מתה וכך הוא מבואר בבראשית רבה. החיתוך מראה "רחל מתה".

ז. **רמזי טעמי המקרא** - כתיבת רעיון הבנוי על הטעם בפסוק. כגון: "ואת פרשנדתא ואת דלפון ואת אספתא וכו' מופיע פסק לאחר "ואת" לרמוז על עשרה בניס נוספים שנהרגו כמו שכתוב במסכת מגילה טו ע"ב עשרה נתלו ועשרה נהרגו.

ח. **מילה יחידאית** – אם קים מופע יחידי למילה הרי שבא לאמר – דרשני. כגון: "ביום ההוא בא מספר ההרוגים בשושן הבירה". תיבת "ההרוגים" מופיעה פעם אחת בכל התנ"ך לרמוז שלא היה הרג כזה. וכן (אסתר ט, 7) "ובשושן הבירה הרגו" תיבת "ובשושן" יחידית בתנ"ך לרמוז על הנ"ל.

ט. **השוואה** – כאשר מילה זהה נכתבת בצורה שונה בשני מקומות היא באה לרמוז. כגון: (אסתר א, 10) "חרבונא" (אסתר ז, 9) "חרבונה" אמרו חז"ל (אסתר רבה י, ט וכן פרקי דרבי אליעזר מט ועוד) "אליהו הנביא זכור לטוב נדמה לחרבונה" והרמז – נא+נה = נאה הוא אליהו זכור לטוב.

י. **סידור אותיות** – רמז הנדרש מסידור שונה של האותיות במילה או במילים. כגון: (אסתר ט, 3) "ועשי המלאכה אשר למלך מנשאים את היהודים" מלאכה אותיות "המלאך" שהרי ידוע שכל "מלך" האמור במגילה זה מלכו של עולם ועושי דברו אלו המלאכים.

יא. **חילוף אותיות** – הצבת אותיות חלופיות לפי טבלה מוגדרת מראש. להלן טבלאות שכיחות: א"ת ב"ש ג"ר ד"ק ה"צ ו"פ ז"ע ח"ס ט"נ י"מ כ"ל

א"י ק בכ"ר גל"ש דמ"ת הנ"ך וס"ס זע"ן חפ"ף טצ"ץ

א"ל ב"מ ג"נ ד"ס ה"ע ו"פ ז"צ ח"ק ט"ר י"ש כ"ת

א"ט ב"ח ג"ז ד"ו ה"ן י"צ כ"פ ל"ע מ"ס ק"ץ ר"ף ש"ן ת"ס

יב. **דילוגי אותיות** – קבלת מילה או מילים מתוך התנ"ך באופן שהמילה נגזרת מדילוג קבוע של אותיות כגון בספר ויקרא פרק יט, 36 נאמר "מ אזני צדק אבני צדק איפת צדק - האותיות הבולטות יוצרות את המילה "צדק" והן בדילוג 8 אותיות אחת מחברתה. הדוגמא הובאה מספרו של הרב יניב שליט"א בעל ה"צפונות".

יג. **העתקת ראשי תיבות** - איש קידחה ב'אפי כר"ת ק'נאוני ב'לא איל לומר שע"י שהם קנאוני בלא אל דין גרמא (זה גרס) שאש קדחה באפי (מ"זמרת הארץ" לרבי פראג'י נעים זצ"ל בפרשת האזינו).

יש כמה סוגי רמז ואחד מהם זו הגימטריא. כאן חושב הערך המספרי של הפסוק, דהיינו הגימטריא, והובאו פירושים שונים עליו. לאחר מיכן נבחר אחד הפירושים והוא נכתב כך שיתאים לגימטריא של הפסוק. כדי לשתף את הקוראים בהקמת פירוש זה, צרפתי את מקצת הפירושים שעמדו לנגד עיני. אל תקל בעיני הקוראים עבודתי זו. רבות טרחתי גם יגעתי למצוא את הניסוח שיתאים בתוכן ובגימי לפסוק. נסו וראו אם קל הדבר.

יונה – באור בדרך רמז
פרק א – מבוא

לצורך חישוב הגימ' נעזרתי בתוכנת TORAH CODES מבית TORAH
EDUCATIONAL SOFTWARE

מאחר ואין מחיר לשטח, הוצג כל פסוק בעמוד בפני עצמו.
הרמז שהוא גימטריא של הפסוק נכתב בפונט וצבע כזה.
כאמור לעיל: שם ד' נכתב כך אולם לצורך גימ' ערכו 26.

פרק א

פסוק א

וַיְהִי דִבְרַיְהוָה אֶל יוֹנָה בֶּן אֹמֶתִי לֵאמֹר: 1139

כתב כאן הרד"ק - ויהי דבר ה' אל יונה בן אמת' לאמר - זה הנביא לא ראינו נבואה כתובה לו אלא זו שניבא על נינוה. אבל מצאנו לו נבואה אבל לא נכתבה שכתוב בספר מלכים הוא השיב את גבול ישראל מלבא חמת עד ים הערבה כדבר ה' אלהי ישראל אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמת' הנביא אשר מגת החפר. ויש בדבר הזה מחלוקת בדברי רז"ל אמרו יונה תבע כבוד הבן לא תבע כבוד האב, רצה לומר חשש לכבוד ישראל לפיכך ברח לחוצה לארץ שאינה מקום נבואה כדי שלא ישלחו האל ית' לנינוה שידע שיהיו קרובי תשובה ויהיה בזה עונש לישראל ולא חשש לכבוד האל יתברך וזהו מה שנאמר בו ויהי דבר ה' אל יונה שנית, שנית דבר עמו ולא שלישית. והקשו ולא? והא כתיב אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמת' הנביא? ותרצו על עסקי נינוה לא דבר עמו אלא פעם שנית ולא שלישית. ומהם אמרו לא דבר עמו אלא בדבר נינוה ולא בדבר אחר אלא פעם שנית ולא שלישית, ומה שאמר אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמת' ר"ל כמו שנתהפך להם בנינוה מרעה לטובה כך בימי ירבעם בן יואש נתהפך להם מרעה לטובה. ונביא זה היה משבט זבולון מן הנראה כי גת החפר היה שם עירו ובחלק זבולון היה כמו שכתוב גתה חפר עתה קצין. ויש לשאול למה נכתבה נבואה זו בכתבי הקדש וכולה על נינוה שהיתה מאומות העולם ואין בו זכר לישראל ואין בכל הנביאים זולתה כמוה? ונוכל לפרש כי נכתבה להיות מוסר לישראל שהרי עם נכרי שאינם מישראל היה קרוב לתשובה ובפעם הראשונה שהוכיחם הנביא שבו בתשובה שלמה מרעתם וישראל מוכיחים אותם הנביאים השכם והערב ואינם שבים מרשעים. ועוד להודיע הפלא הגדול שעשה האל יתברך עם הנביא שהיה במעי הדג ג' ימים וג' לילות וחי, ועוד שהקיא הדג ועוד ללמד שהאל יתברך חומל על בעלי תשובה מאיזה עם שיהיו ומוחל להם וכל שכן כשהם רבים:

ורבי אברהם אבן עזרא הקדים ואמר - זה הנביא התנבא על ירבעם בן יואש וכן כתיב הוא אשר דבר ה' ביד עבדו יונה בן אמת' אשר מגת החפר. יש לתמוה איך יעלה על לב חכם שידע השם ומעשיו שיחשוב לברוח מפניו והוא בידו והכל מלא כבודו, ואיך יתנבא מורה פי השם? והוא כתוב כי הוא הנביא! והגאון אמר כי הלך אל נינוה וקרא עליה. ולא הזכיר זה הכתוב כמו קראן לו ויאכל לחם. ואני אומר כי אין זה כמו זה כי אין טעם להזכיר אם אכל אם לא אכל אם לא קראו לו רק פגע בו ודבר עמו, ועוד אם יונה מלא דבר השם למה היה בורח והוא אמר על קדמתי לברוח תרשישה. ועתה הנה ראינו שלא היה משה רוצה ללכת בשליחות השם להוציא עמו ואף כי יונה שילך להשיב אל נינוה וככה אמרו חכמינו שתבע כבוד הבן. ועתה ארמוז לך סוד יש עושה חרוזים בתולדתו בלי למוד ויש שהוא צריך לימוד וכאשר יקבל ככה יוכל שלא לקבל ונקל הוא האחרון מן הראשון וכל הנביאים לבד

**יונה – באור בדרך רמז
פרק א – פסוק א**

ממשה אחר עבור כבוד השם על פניו נבואתם כולם במראות הם גם בחלום על כן אמרתי על אברהם אבינו בנבואה על נסיון האלהים ולקח המאכלת ואזנו נוטה לשמוע מהרה. וכאשר חיפשתי בכל המקרא לא מצאתי מלת בריחה רק דביקה על מלת פני כמו ומפניך אברח, ויברח יפתח מפני אחיו. והנה לא מצאתי בנבואה יונה שברח מפני השם רק מלפני השם וכתוב חי ה' אשר עמדתי לפניו. והנה כל זמן שהוא מקבל הוא מלפני לפני השם וככה ויצא קין מלפני ה' על כן אחריו ומפניך אני אסתיר כי פני האדמה לפני ה' ועוד כתוב לבוא בנקרת הצורים ובנקיקי הסלעים מפני פחד ה' וכתב לבוא עמהם תרשישה מלפני ה' והמשכילים יבינו.

המלבים בבאור הענין - ויהי דבר ה' אל יונה - אמרו חז"ל (בפי' החליל) שיונה בן אמתיה היה מצד אמו משבט אשר והוא היה בן האשה האלמנה שכלכלה את אליהו, ושאליהו החייהו. ומצד אביו היה משבט זבולון כמ"ש בספר מלכים יונה בן אמתיה אשר מגת החפר, וגתה חפר היה בגבול זבולון (יהושע י"ט), ומבואר במלכים שם שהוא היה אשר משח את יהוא (כמ"ש חז"ל) והוא נבא לירבעם בן יואש ששיב את גבול ישראל מלבוא חמת עד נחל הערבה, וכל זה לא הועיל כי ישראל לא שבו בתשובה עד שהיו מוכנים לילך בגלות על ידי מלך אשור, וכבר היה אשור מושל עליהם, לכן אמר לו ה'.

יונה הנביא בא כיום ללמדנו גודל התשובה 1139

קוֹם לְךָ אֶל נִינּוּהָ הָעִיר הַגְּדוֹלָה וְקֵרָא עָלֶיהָ כִּי עָלְתָה רָעָתָם לְפָנָי:
2523

אבן עזרא על יונה פרק א פסוק ב - נינוה - בית מלכות אשור והיא היום חריבה. וחכמי ישראל בארץ יון אומרים כי היא הנקראת אורטייה ואנכי לא ידעתי. ועתה לא צוהו שיאמר "עוד ארבעים יום" רק "כי עלתה רעתם לפני". והמפרש כי פחד שיקרא נביא שקר בהנחם השם מהרעה לא דבר נכונה, כי זאת הפעם לא אמר לו רק בפעם השנית כי שם כתוב את הקריאה אשר אני דובר אליך והוא עוד מ' יום ועוד איך ימרה הנביא פי השם בעבור פחדו שיקראוהו אנשי נינוה נביא השקר ומה יזיקהו זה כי לא ידור עמהם. ועוד, כי אנשי נינוה לא היו טפשים כי למה שלח ה' נבואה עליהם רק שישבו אל השם ואם לא ישבו תתקיים הגזירה עליהם ולולי שידעו זה האמת שאם ישבו אל השם ינחם על הרעה והנה איך יקראוהו נביא השקר. והנכון מה שאמרו קדמונינו ז"ל שימלטו בעבור ישראל. והנה מצאנו כתוב היתה עיר גדולה לאלהים שהיו יריאים השם מקדם. והמפרש כי היתה עיר גדולה ויקרה בעיני השם להשחיתה אין זה דרך הלשון כי כתוב תגדל נפשי בעיני השם ולא לשם, והנה כתוב לאלהים, וכתוב כל הגוים כאין נגדו ולא יחוש אם הם רבים. ופירוש "לאלהים" כי היו יריאים השם הימים הקדמונים רק עתה בימי יונה החלו לעשות רע ולולי זה שהיו בתחילה אנשי השם לא היה שולח נביאו אליהם. והנה ראינו ששב תשובה גמורה אין כמוה ולא תמצא כתוב ששברו מזבחות בעלים או גדעו פסילים והנה מזה נלמוד שלא היו עכו"ם. בספר דעת מקרא זיהו את העיר נינוה עם העיר מוצול. את העיר יסד נמרוד לאחר המבול, שנחריב עשאה לעיר בירתו. בכתבים עתיקים נכתבה העיר כציור של בית עם דג בתוכו. חשבתי לעצמי שזה ממש נינוה כי נון בארמית זה דג ונוה זה בית.

היכן נינוה? י"א שזו מוצול. נימרוד יסדה וסנחריב קבעה כעיר בירתו.
2522

וַיִּקָּם יוֹנָה לְבָרוֹז תַּרְשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי יְהוָה וַיֵּרֶד יָפוֹ וַיִּמָּצֵא אֹנִיָּה
בָּאָה תַרְשִׁישִׁי וַיֵּתֶן שְׂכָרָהּ וַיֵּרֶד בָּהּ לָבוֹא עִמָּהֶם תַּרְשִׁישָׁה
מִלִּפְנֵי יְהוָה: 6528

מובא בילקוט שמעוני שמואל א - פרק יב - רמז קיג
אמר ר' יוחנן כל הנביאים עשירים היו מנא ליה ממשה ומשמואל
ומעמוס ומיונה.
משה אמר ולא חמור אחד מהם נשאתי, אי בלא אגרא לאפוקי מאן
שקיל בלא אגרא אלא אפילו באגרא. ודילמא משום דעני הוה אלא
משום פסל לך פסולת שלך.
שמואל דכתיב הנני ענו בי נגד ה' ונגד משיחו את שור מי לקחתי, אי
בחנם לאפוקי ממאן אלא אפילו בשכר, ודילמא משום דעני הוה, אלא
מהכא דכתיב ותשובתו הרמתה וגו', ואמר רבא גדול הנאמר בשמואל
ממה שנאמר במשה, במשה כתיב לא חמור אחד מהם נשאתי אפילו
בשכר, ואלו גבי שמואל אפילו ברצון לא שכרה שנאמר לא עשקתנו
ולא רצותנו.
עמוס דכתיב ויען עמוס ויאמר אל אמציה לא נביא אנכי ולא בן נביא
אנכי כי בוקר אנכי ובולס שקמים ומתרגם רב יוסף אבי מרי גיתי אנא
ושקמים לי בשפלתא.
יונה דכתיב ויתן שכרה וירד בה א"ר יוחנן שנתן שכר של ספינה כלה,
א"ר רומני שכרה של ספינה הויא ארבע אלפים דינר זהב:

למדנו, אין הנבואה שורה אלא על חכם גיבור ועשיר. מניין שיונה היה
גם עשיר? שנאמר "ויתן שכרה", מלמד שנתן שכר כל האניה ד' אלפי
דינרים 6528

יונה – באור בדרך רמז
פרק א – פסוק ד

פסוק ד

וַיְהִי־הָטִיֵּל רוּחוֹ גְּדֹלָה אֶל הַיָּם וַיְהִי סַעַר גְּדֹל בַּיָּם וַהֲאֵנִיָּה זֹשֶׁבֶת לְהַשְׁבֵּר:
1819

כתב רש"י על בראשית פרק יט פסוק כד על הפסוק "וה' המטיר" - כל מקום שנאמר וה' הוא ובית דינו. מימרא זו מקורה בדברי התנא רבי אלעזר והובאו דבריו במספר מקומות כגון: בראשית רבה פ' נח פיס' ד, שיהש"ר פרשה א' פיסקה מו ועוד. ובשמות יב, כט הסביר רש"י שהאות ו' מורה על ריבוי של עוד משהו כמו פלוני ופלוני. הרמב"ן כתב שיש כוונה בדבר. הסביר הבא"ח בספרו ספר בניהו בן יהוידע על סוכה דף נב/א "כל מקום שאומר וה' הכונה הוא ובית דינו כלומר שם הוי"ה ושם אדנות. ענין זה נשנה בספר הזוהר פעמים רבות ובהם זוהר בראשית דף סד עמוד ב - אלא תנינן, בכל אתר דכתיב ויהו"ה הוא ובית דינו. וכן זוהר חלק ב דף לז/ב - ויהו"ה הכה כל בכור, ויהו"ה הוא ובית דינו. והענין: הוא הכוונה להקב"ה ונרמז באות "ו" דוה' ובית דינו היינו השכינה ונרמזת במילה ה'. כתב רבי מנחם הרקאנאטי פרשת וירא: "ויי' המטיר וגו'. אמרו רבותינו זכרונם לברכה כל מקום שנאמר ויי' הוא ובית דינו, לא שהוי"ו תורה על מדת הדין אלא שמשמע רבוי ומלת בית דינו רומז לשכינת עוזו.

כלל פז זה יהיה בידך וה' בכל מקום הוא ובית דינו כלומר הקב"ה
והשכינה 1819
ראה שיעור וידאו בנושא:

<http://www.megavideo.com/?v=5PPUBOUI>

הערה: וה' חושב גימ' 32.

וַיִּירָאוּ הַמַּלְאָכִים וַיַּעֲקֹוּ אִישׁ אֶל אֶלְהֵיו וַיִּטְלוּ אֶת הַכִּלִּים אֲשֶׁר בָּאֲנִיָּה אֶל הַיָּם
לְהִקָּל מַעֲלֵיהֶם וַיּוֹנֶה יָרֵד אֶל יִרְכָתִי הַסְּפִינָה וַיִּשְׁכַּב וַיֵּרָדֶם: 4311

ידוע שהזוהר דורש את יונה כנשמה והספינה כגוף האדם. וכתב
בזוהר חלק ב דף קצט/א - וְבַר נָשׁ כַּד אִיהוּ בְּהָאֵי עֲלָמָא חָטִי,
וְחָשִׁיב דְּעָרֵק מִקָּמִי מְאֵרִיה. וְלֹא אֲשַׁנַּח בְּהֵוָּא עֲלָמָא. וְכַדִּין
אֲטִיל קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא רוּחַ סְעָרָה תְּקִיפָא. דָּא אִיהִי גְזִירַת דִּינָא,
דְּקִימָא תְּדִיר קָמִי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. וּבַעֲתָא דִּינָא דְּבַר נָשׁ
מִקָּמִיה, וְדָא אִיהוּ דְּקָא מָטִי לְסַפִּינָה, וְאֲדַכְּר חוּבּוֹי דְּבַר נָשׁ
לְאַתְּפָסָא לִיה: פִּינּוֹן דְּאַתְּפָס בַּר נָשׁ עַל יְדָא דְּהֵהִיא סְעָרָה בְּבִי
מְרַעִיה, מֵה כְּתִיב וַיּוֹנֶה יָרֵד אֶל יִרְכָתִי הַסְּפִינָה וַיִּשְׁכַּב וַיֵּרָדֶם.

תרגום הזוהר: אדם כשהוא בעולם הזה הוא חוטא וחושב לברוח
מפני ד' ולא חש לעולם הבא. כשרואה הקב"ה כך מיד הוא מביא
רוח סערה תקיפה, זה דין קשה, והדין תובע את האדם לפני
הקב"ה ומזכיר חטאיו לפני הקב"ה כדי שיענש. מיד האדם נחלה
ונתפס על חטאיו וזה נרמז במילים "ויונה ירד אל ירכתי הספינה
וישכב וירדס".

הגוף זה שנמשל כאן לאניה - בחולי גדול, ובמקום שהנשמה תתעורר
לתשובה הוא נרדס 4311

פסוק ו

וַיִּקְרַב אֵלָיו רַב הַחוּבִל וַיֹּאמֶר לוֹ מַה לָּךְ נִרְדָּם קוֹם קְרָא אֶל אֱלֹהֶיךָ אוֹלֵי יִתְעַשֶׂה
הָאֱלֹהִים לָנוּ וְלֹא נֹאכֵד: 3336

כתב הרב יהושע בכרך בספרו יונה בן אמת ואלהיו כדלקמן:

ויאמר לו: מה לך נרדם?

— אמר לו, אנו עומדים בין מות לחיים, ואתה
נרדם (פרקי דר"א י)

היתכן שמי שהוא בצרה הזאת יעצור כח לישון, והלא הוא
שלא בטבע, ואיככה תוכל להיות נרדם? ^{ההנהגה}
(אלשיך יונה א)

אבל יונה לא קם ולא קרא אל אלהיו. והוא אף גם אינו עונה
לרב החובל.

ויעמדו המלחים סביבו ויתמהו —

כי עתה, לעומת הסער אשר ביים, עתה מתחיל ומחריד אותם
השקט של האיש הזה המוזר — — —

^{ההנהגה}
יונה בן אמת ואלהיו בכרך, יהושע בן חיים אריה עמוד מס 13 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

עוד אציין שפרשה זו נדרשת יפה בפרקי דרבי אליעזר הגדול פרק ט.

ובכן נבוא אל הרמז:

דבר תמה איך ישן לו האדם בשעה כה קשה? כאן יונה עורר עליו את
נוסעי האניה. 3337

וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ לָכוּ וְנִפְּלָה גּוֹרְלוֹת וְנִדְרָעָה בְּשִׁלְמֵי הָרָעָה הַזֹּאת לָנוּ וַיִּפְּלוּ
גּוֹרְלוֹת וַיִּפֹּל הַגּוֹרֵל עַל יוֹנָה: 4382

כתב כאן הרה"ג יום טוב ידיד הלוי

וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ לָכוּ (לשון זרוז, וכלומר לכו ממקומכם ובואו
לכאן) וְנִפְּלָה גּוֹרְלוֹת (כתב המצודות שאמרו להפיל גורלות הרבה, כי
לא רצו לסמוך על גורל אחד, כי פן במקרה נפל על זה, אבל כשיפול
פעמים רבות על אחד, יהיה נראה שאין זה מקרה, וכן כתב המלבי"ם),
וְנִדְרָעָה בְּשִׁלְמֵי (כלומר בגלל מי) הָרָעָה הַזֹּאת לָנוּ (כלומר באה עלינו.
כתב הרד"ק: יש לתמוה איך חשבו כי בעבור אנשי האניה הזאת היה סער
גדול בים, וכי לא היו אניות אחרות בים? וכי כל האניות שיש להם סער
גדול מפילים אנשיה גורלות? וכתב שמצא בפרקי ר"א כי בא רק להם
סער גדול בים, אבל מימינם ומשמאלם כל האניות בשלום בשתיקות הים,
לפיכך אמרו דודאי בשבילם היו הסער הגדול הזה, וכן כתב רש"י), וַיִּפְּלוּ
גּוֹרְלוֹת (הרבה), וַיִּפֹּל הַגּוֹרֵל (כלומר כל גורל וגורל) עַל־יוֹנָה:

שם ה'הכנסת

ה'הכנסת

יג (תרי עשר) ידיד הלוי, יום טוב עמוד מס 146הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

האם בכל פעם שיש סערה מפילים גורלות? אלא הם ראו את כל
האניות סביב בנחת ודוקא הם היו אז בצער. 4382

וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הַגִּידָה נָא לָנוּ בְּאִשֶּׁר לָמִי הָרָעָה הַזֹּאת לָנוּ מִהַּ מְלֹאכְתָּךְ וּמֵאֵין תָּבוֹא
מִהַּ אֶרֶץךָ וְאִי מִזֶּה עִם אֶתָּה: 3849

כתב כאן המלבים בבאורו גיא החזיון.

ויודיע בשלמי הרעה, וספר כי הפילו גורלות רבות
ובכל פעם נפל הגורל על יונה לא על זולתו: (ח) ויאמרו
אליו הגידה נא לנו באשר למי הרעה הזאת לנו,
שאלו שתי שאלות, א] על הצד שהוא עצמו החוטא אמרו
הגידה לנו באשר הרעה הזאת לנו, היינו מה החטא
שחטאת אשר עברו באה הרעה, ועל הצד שהוא אינו
החוטא רק שהוא יודע מי החוטא אמרו הגידה למי
הרעה הזאת לנו, ר"ל מי מאתנו הגורם זאת, והוסיפו
לשאל מה מלאכתך וכו', באשר הקדמונים היו מאמינים
כי יש על הים שר מיוחד שהוא אלהי הים, וההבילו עליו
שיש לו שנאה על איזה בעלי אומניות מיוחדות שאינו
מניחם לעבור בים, וע"ז שאלו מה מלאכתך, וכן אמרו
שיש לו שנאה על מקומות פרטים ואינו מקבל אנשים
שנכנסו אל הים באותן המקומות וע"כ אמרו מאין תבא,

ב (יחזקאל, תרי עשר, תהלים, משלי, איוב, דניאל) מלבים, מאיר ליבוש בן יחיאל מיכל עמוד מס 202הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

הם האמינו שיש ליונה סכסוך עם אל הים ולכן חקרו אודות עבודתו
ומקומו כדי להבין את סיבת הבעיה 3849

פסוק ט

וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עֲבְרִי אֲנֹכִי וְאֵת יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲנִי יֹרָא אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת הַיָּם
וְאֵת הַיַּבֶּשֶׁת: 3913

ברצוני לתת כאן שבח והודאה לחברי **מכון אוצר החכמה**. הרב שגיב עמית המתגורר ברמת
בית שמש במרחק מועט ממקום מגורי והנה אני לא יודע על המחבר ועל ספרו החשוב. רק
בזכות אוצר החכמה הגעתי לספר ולמחבר.
כתב הרב שגיב עמית נ"י בספרו:

עברי אנכי - מושווה לאברהם אבינו - הוא
בלא השוואה לגויים כלל, אולם דווקא הוא
מחזיר את הגויים בתשובה כאברהם

ומאחר וחז"ל דייקו כי עברי הוא כינוי
לאברהם, אשר כל העולם כולו הוא מעבר אחד
והוא מהעבר השני, בא להדגיש לכל עובדי
האלילים, שהתקבצו לספינה כל סוגי עובדי הע"ז,
כי הוא לעומתם עברי, הוא מצד אחר לגמרי.
ואמנם הם קלעו במקצת לגבי העם, וגם ברור כי
הוא עשה משהו, אולם זה במישור שונה לגמרי.
החטא שלו הוא חטא רוחני, והאלוקים שלו, הוא
הבעל בית על כל חבל. ונמצא שגם הכתוב גרם לו
לחשוב, כי היותו עברי, גם יש לו את המשמעות
המשלימה אצל אברהם אבינו - והיא שהוא
החזיר את הגויים בתשובה, ובאילו צחוק הגורל,
שהוא עונה תשובה כזו. שהרי אברהם אבינו -
המחזיר הגדול של הגויים בתשובה. וכאן יעשה
זאת יונה בכפליים, וכנגד רצונו. פעם ראשונה -
מול אנשי הספינה, ופעם שנייה - מול אנשי נינוה.

יונה מצא מנוח עמית, שגיב עמוד מס 69ה'הדפס ע"י תכנת אוצר החכמה

כיצד עונה להם יונה? הרי התשובה כמעט ואינה ממין השאלה? אלא שיונה אומר להם אתם
בוחנים אותי בשכלכם אולם אני איני נמדד לפי שכלכם, עברי אנכי. אמר להם אני בנו של אברהם
שבא מעבר לנהר הוא שעשה את הנפש בחון ונכפה על יונה להיות ממשיך דרכו של אברהם
ולהחזיר את הנוסעים ואת תושבי נינוה בתשובה.

ענה להם יונה: "עברי הנני" איני כמותכם. אני עובד אלוה שהוא מעל
אל הים או אל היבשה וכך הביא אותם לידי יראת שמים 3914

יונה – באור בדרך רמז
פרק א – פסוק י

פסוק י

וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים יִרְאָה גְדוֹלָה וַיֹּאמְרוּ אִלָּיו מַה זֹּאת עָשִׂיתָ כִּי יָדְעוּ הָאֲנָשִׁים כִּי
מֶלֶכְנִי יְהוָה הוּא בָרוּךְ כִּי הֵגִיד לָהֶם: 3587

כתב כאן המלבי"ם - וייראו האנשים וראה גדולה - כי מה שכתב תחלה בפסוק ה' "וייראו המלחים" היתה יראת הסכנה. אבל יראה זו היתה יראת ה' שהיא גדולה למעלתה לפי גדולת העצם שהתיראו ממנו.

ישנן כמה סוגי יראה. בהתחלה היתה כאן יראת הסכנה ואילו כאן
יראת שמים 3587

יונה – באור בדרך רמז
פרק א – פסוק יא

פסוק יא

וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מַה נַּעֲשֶׂה לָּךְ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה הָיִים בְּמַעַלְנוּ כִּי הָיִים הוֹלֵךְ וְסֵעֵר: 2389

כתב כאן הרב קרויזר בספרו ילקוט מעם לועז בשם האברבנאל:

(עט) והמלחים לא סמכו לא על הגורלות שהפילו ולא על הודאת יונה, ולא מיהרו להטילו אל הים אלא שאלוהו מה נעשה לך וישתוק הים מעלינו. כלומר אחרי שאתה בורח מלפני השי"ת מה תקנתך, האם גליך אותך לניווה לקיים מצות ה', או שתשבע לה' ללכת שמה ולעשות מצותו, או תמצא איזו דרך אחרת שנלך בה כדי שנתרצה אל האלקים ונקדם פניו על חטאתך.

כב (תרי עשר א) קרויזר, שמואל בן חיים יוסף עמוד מס 294 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ומאחר וידעו כי מפני ד' הוא בורח, שאלו מה תקנתו? האם יביאוהו לניווה? 2390

יונה – באור בדרך רמז
פרק א –

פסוק יב

וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׂאוּנִי וְהִטִּילְנִי אֶל הַיָּם וַיִּשְׁתַּח הַיָּם מֵעַלְיָכֶם כִּי יוֹדַע אֲנִי כִּי בְּשָׁלִי
הַסֵּעַר הַגָּדוֹל הַזֶּה עֲלֵיכֶם: 3120

יונה לא הטיל את האחריות לים הסוער על נוסעי האניה אלא לוקח
אחריות על עצמו בלבד 3120 (מפי הרב הגאון יעקב חיים סופר
שליט"א בדרשותיו באתר "קול השיעורים")

יונה – באור בדרך רמז
פרק א – פסוק יג

פסוק יג

וַיִּזְהָרוּ הָאֲנָשִׁים לְהָשִׁיב אֶל הַיָּבֵשָׁה וְלֹא יָכְלוּ כִּי הָיָם הוֹלְךָ וְסֹעֵר עֲלֵיהֶם: 2476

הם לא רצו להשליכו לים מחד ולהביאו לנינוה מאידך אך לא יכלו כי
ד' רצה שיונה ילך מרצון 2477 (מפרשים)

פסוק יד

וַיִּקְרְאוּ אֶל יְהוָה וַיֹּאמְרוּ אָנָּה יְהוָה אֵל נָא נֹאכְדָה בְּנֶפֶשׁ הָאִישׁ הַזֶּה וְאֵל תֵּתֵן עָלֵינוּ
דָּם נָקִיא כִּי אַתָּה יְהוָה כְּאֲשֶׁר וּפְצֵת עֲשִׂיתָ: 5233

כתב כאן הרב קרויזר בספרו ילקוט מעם לועז

וַיִּקְרְאוּ אֶל־ה' וַיֹּאמְרוּ אָנָּה ה' אֵל־נָא נֹאכְדָה בְּנֶפֶשׁ הָאִישׁ הַזֶּה וְאֵל־תֵּתֵן
עָלֵינוּ דָּם נָקִיא כִּי־אַתָּה ה' כְּאֲשֶׁר חֲפָצָתָ עֲשִׂיתָ (א. י' T)

(פח) והמלחים לא הסתפקו בכל זה אלא עשו עוד השתדלות רביעית שהתפללו
ואמרו אנא ה' אל נא נאכדה בנפש האיש הזה. יאבד הוא באיזו דרך ואנו
נינצל. ואם אינו בן מות אל תתן עלינו דם נקי שאנחנו נשליך אותו לים ונהרגהו,
ונשפוך את דמו על לא דבר. ואל תאמר שאין דרך אחרת להמיתו אלא באבדן
הספינה כולה כי אתה ה' כאשר חפצת עשית תמיד. ותגזור אומר ויקם לך
והרבה פתחים לך לעשות כרצונך מבלי שנאבד אנחנו.

(פט) ובקשו שלא יאבדו בגלל זה שהטילוהו לים כיון שבהכרח עושים כן
להציל כולם. והמעשה לא יחשב להם לעון כי כל מה שרוצה ה' ית' עושה, א"כ
מתייחס הסערה לו ית'.

וז"ש: אל נא נאכדה בנפש זה"א, שהיו חוששים שבעבור החטא הזה
לא ישקוט הים מזעפו וימותו. או שחששו מעונש בעוה"ב אחרי שיינצלו.
ועוד, אם האיש בן מות אל נא נאכדו בנפש האיש הזה, יחד עמו, ואם אינו

כב (תרי עשר א) קרויזר, שמואל בן חיים יוסף עמוד מס 295הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

המלחים היו בין הפטיש והסדן. הם בקשו מדי שלא יביא כל תקלה
לידם מחד, ושלא יאבדו הם בגללו מאידך. הם רצו שהטלת יונה
הנביא לים לא תחשב להם הריגה 5233

יונה – באור בדרך רמז
פרק א – פסוק טו

פסוק טו

וַיִּשְׂאוּ אֶת יוֹנָה וַיְטִלֵהוּ אֶל הַיָּם וַיַּעֲמֹד הַיָּם מְזֻעָפוֹ: 1335

וַיִּקְרְאוּ אֶל ד' וַיִּשְׁמְרוּ וְכו' וַיִּשְׂאוּ אֶת יוֹנָה וַיְטִלֵהוּ אֶל הַיָּם

אֶתֶר הַחֲכָמִים

לה. מה עשו נטלו את יונה ועמדו על ירכתי הספינה ואמרו אלהי עולם ה' אל תתן עלינו דם נקי שאין אנו יודעין מה טיבו של האיש הזה. אמר להם בשבילי הצרה הזאת עליכם שאוני והטילוני אל הים. מיד נטלוהו והטילוהו עד ארכבותיו ועמד הים מזעפו לקחו אותו אצלם והים סוער עליהם. ויטילוהו עד טיבורו והים עמד מזעפו והעלו אותו אצלם והים הולך וסוער עליהם הטילוהו עד צארו ועמד הים מזעפו ועוד העלו אותו אצלן והים הולך וסוער עליהם הטילוהו כולו ומיד עמד הים מזעפו.

1335 (פרדר"א פרק י')

ספר יונה אוצר ליקוטים עמוד מס 13 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

המלחים הטילו את יונה לים עד ברכיו, בטנו ובסוף כלו 1334

יונה – באור בדרך רמז
-פסוק טז

פסוק טז

וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים יִרְאָה גְּדוֹלָה אֶת יְהוָה וַיִּזְכְּזְזוּ זָכָז לַיהוָה וַיִּדְּרוּ נְדָרִים: 1972

מובא במדרש תנחומא ויקרא פרק ח -
מיד רמז הקב"ה והקיא את יונה ליבשה שנא' (שם) ויאמר ה' לדג ויקא את יונה אל היבשה. ויראו המלחים את כל הנסים והאותות והנפלאות הגדולים שעשה הקב"ה עם יונה ועמדו והשליכו איש אלהיו שנא' "משמרים הבלי שוא חסדם יעזובו" וחזרו ליפו ועלו לירושלים ומלו את בשר ערלתם שנא' (שם ה) "ויראו האנשים יראה גדולה את ה' ויזבחו זבח לה' וידרו נדרים" וכי זבחו זבח? אלא ברית מילה שהוא כדם זבח, ונדרו כל איש מהם להביא את בניו ואת כל אשר לו לאלהי יונה ונדרו ושלמו ועליהם הוא אומר את הגרים גרי הצדק.

נוסעי האניה ובניהם עלו עד לירושלים ומלו עצמם והיו לגרי צדק
1972

פרק ב

פסוק א

וַיִּמַן יְהוָה דָּג גָּדוֹל לִבְלֹעַ אֶת יוֹנָה וַיְהִי יוֹנָה בְּמַעַי הַדָּג שְׁלֹשָׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה לַיְלֹת:

2874

מובא במדרש תנחומא ויקרא פרק ח

וימן ה' דג גדול לבלוע את יונה ויהי יונה במעי הדג שלשה ימים ושלשה לילות ונכנס יונה לתוך פיו כאדם שהוא נכנס לבית הכנסת גדולה והיו שתי עיניו של דג כחלונות מפותחות מאירות ליונה. רבי מאיר אומר מרגלית אחת תלויה במעיו של דג והיתה מאירה ליונה כשמש הזה שהוא מאיר בגבורתו בצהרים והיה רואה יונה כל מה שבים ושבתימות שנאמר (תהלים לז) אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה. א"ל הדג ליונה אי אתה יודע שבא זמני להאכל לתוך פיו של לוייתן א"ל הולכיני לשם ואני מציל אותך ואת נפשי. הולכיני אצל לוייתן אמר לו ללוייתן בשבילך באתי לראות מדורך בים ולא עוד אלא שאני עתיד ליתן חבל בצוארך ולעלות אותך לסעודה גדולה של צדיקים. הראהו חותמו של אברהם אבינו הביט לברית וראהו לוייתן וברח מהלך שני ימים לפני יונה אמר לו לדג הריני הצלתיך מפיו של לוייתן הראני כל מה שבים ובתימות והראהו נהר גדול של מימי אוקינוס שנ' (יונה ב) **תהום יסובבני** והראהו שבילי ים סוף שעברו ישראל בתוכם שנאמר (שם) **סוף חבוש לראשי** והראהו מקום שמשברי הים וגליו יוצאין שנאמר (שם) **כל משברך וגליך עלי עברו** והראהו עמודי ארץ במכונה שנ' (שם) **הארץ בריחיה בעדי לעולם** והראהו שאל תחתית שנא' (שם) **ותעל משחת חיי ה' אלהי** והראהו גיהנם דכתיב (שם) **מבטן שאול שועתי שמעת קולי** והראהו תחת היכל ה' שנא' (שם) **לקצבי הרים ירדתי** מכאן אנו למדים שירושלים על שבעה הרים עומדת וראה שם אבן שתייה קבועה בתימות וראה שם בני קרח עומדין ומתפללין עליה. אמר לו ליונה הרי אתה עומד תחת היכל ה' התפלל ואתה נענה מיד אמר יונה לדג עמוד במקום עומדך שאני מבקש להתפלל תפלה ועמד הדג והתחיל יונה להתפלל לפני הקב"ה רבש"ע נקראת מוריד ומעלה הרי ירדתי העלני, נקראת ממית ומחיה הרי הגעת נפשי למות החייני ולא נענה עד שיצא מפיו אשר נדרתי אשלמה וגו' **אשר נדרתי** לעלות את לוייתן ולהעלות לפניך אשלם ביום ישועת ישראל שנא' (שם) **ואני בקול תודה אזבחה לך** אשר נדרתי מיד רמז הקב"ה והקיא את יונה ליבשה שנא' (שם) ויאמר ה' לדג ויקא את יונה אל היבשה.

יונה בבטן הדג ראה את כל צפונות הים והאוקינוס. הוא הציל את
חייו והדג מהלוייתן 2875

יונה – באור בדרך רמז פרק ב – פסוק ב

פסוק ב

וַיִּתְפַּלֵּל יוֹנָה אֶל יְהוָה אֱלֹהָיו בְּמַעְי הַדְּגָה: 913

כתב כאן ראש ישיבת חברון הרה"ג הרב יחזקאל סרנא זצ"ל

ויסוד גדול זה אנו למדים גם ממה שנאמר אצל יונה [יונה ב' ג']: ויתפלל יונה אל ה' אלהים ממעי הדגה ואמרו חז"ל ממעי הדגה ולא ממעי הדג [ילקו"ש ועיי"ש], והרי שאף שבדג הראשון שהזמינו לו מן השמים עשה לו הקב"ה שם את כל צרכיו, כמו בתים מרווחים ויתר הדברים הנצרכים לו להאדם, וכאשר גילו לנו חז"ל שם, הלא מ"מ כיון שלא היו אלו אך חיים תלויים בנם אין ספק שהתפלל יונה אל ה' גם משם שיוציאונו ממצבו זה, ומ"מ כיון שעדיין לא הגיעה צרתו למדת מן המיצר ממש מפני שהיה מרגיש עדיין הרוחה כל שהיא לא הועילה לו תפלתו עד שהורידו הקב"ה לדרגה נמוכה יותר וזהו שאמר יונה קראתי מצרה לי אל ה' ויענני מבטן שאל שועתי שמעתי קולי.

וביותר ישתוננו כליותינו בזכרנו כי גם בתפלתנו על אחרים צריכים אנו להגיע למדה כזו של רצון פנימי ולהרעמה חושית ממש, שהרי גם התפלה על אחרים צריכה היא שיהיו בה כל התנאים המעכבים את התפלה ואם לאו הלא אך מטעים אנו את עצמנו בהיותנו מדמים כי מטיבים אנו לאחרים ומתפללים עליהם, ולכן, אם האדם רוצה להתפלל על חברו בשעה שגם הוא צריך לאותו דבר צריך הוא להסיח דעתו לגמרי מצרכו שלו ולמלא את כל חללי לבבו בצורכו של חברו, שאם לא כן יעשה, יחסר לו הרצון הגמור להתפלל על חברו ותפלתו לא תקובל, ועל פי האמור לא יפלא מה שהבטיחו חז"ל למי שהוא עושה כן שהוא נענה תחילה וכמאמרם ז"ל [ב"ק צ"ב] שכל המבקש רחמים על חברו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה.

ב (עבודת ה' ומוסר) סרנא, יחזקאל בן יעקב חיים עמוד מס 71הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

דג או דגה? בדגה היו המון דגיגים לרוב והרעו לו וחילה לאל 913

יונה – באור בדרך רמז
פרק ב – פסוק ג

פסוק ג

וַיֹּאמֶר קְרָאתִי מִצָּרָה לִּי אֶל יְהוָה וַיַּעֲנֵנִי מִבֶּטֶן יִשְׁאוּל שְׁוֹעֵתִי שְׁמִיעָתָה קוֹלִי: 376

כתב הרב חידא זצ"ל בספרו חומת אנך

ויאמר קראתי מצרה לי אל ה' ויענני
אפשר, דבראות יונה שבתחילה היה בדג זכר והוא חשב ששם ימות באיזה אופן ולכך קבל עליו
המיתה ולא התפלל והיה ממתין המיתה בכל רגע, וכאשר ראה השינוי והפלא הזה שניתן בדגה כדי
שיהיה לו צער מזה נתעורר שינצל והקב"ה כביכול מתאוה לתפלתו ויוציאהו לאורה. וזה מה
שאמר, "קראתי מצרה לי" מה שסמכתי לקרות לה' הוא מצרה לי בראותי שנתחדש לי צרה
להצטער במעי הדגה, זאת היתה לי שקראתי אל ה' ובטוח שיענני שראיתי שעשית אופן כי מבטן
שאוּל שוֹעֵתִי ואתה בטובך שמעת קולי רצית שאתפלל אליך.

צרה היא סיבה מעוררת את האדם להתפלל אל ד' יתברך ומורידה לו שפע 376

יונה – באור בדרך רמז
פרק ב – פסוק ד

פסוק ד

וַתִּשְׁלִיכֵנִי מִצֹּלָה בְּלִבִּי יָמִים וַנֶּהָר יִסּוּבֵבֵנִי כָּל מוֹשְׁבֵיָהּ וַנִּלְךָ עָלַי עָבְרוּ: 2607

כתב המצודות דוד ונהר יסובבני - כי שם היה המקום שמתחברים מי הנהר ומי הים. וכ"כ הראב"ע. ויש אומרים שזה כפל הענין המילים שונות.

כיצד נהר מגיע אל הים? יונה הנביא הוטל במפגש שבין הנהר והים. י"א שהנהר פה
זה הים 2608

יונה – באור בדרך רמז
פרק ב – פסוק ה

פסוק ה

וְאֲנִי אֹמְרָתִי נִגְרַשְׁתִּי מִנֶּגֶד עֵינֶיהָ אֶךָ אוֹסִיף לְהֵבִיט אֶל הַיֵּכָל קִדְשָׁךְ: 2692

רש"י בפסוק ז' כותב: "...והנני עתה כנגד תחת ההיכל שבירושלים כענין שנאמר אך אוסיף להביט אל היכל קדשך ותבא אליך תפילתי אל היכל קדשך".
כנראה שמקור הדברים ממדרש תנחומא דלעיל והרי כאן ציטוט עיקר הדברים:

אמר לו ליונה הרי אתה עומד תחת היכל ה' התפלל ואתה נענה. מיד אמר יונה לדג עמוד במקום עומדך שאני מבקש להתפלל תפלה ועמד הדג. והתחיל יונה להתפלל לפני הקב"ה, רבש"ע נקראת מוריד ומעלה הרי ירדתי העלני, נקראת ממית ומחיה הרי הגעת נפשי למות החייני ולא נענה עד שיצא מפיו אשר נדרתי אשלמה וגו'

אמרו חכמים במדרש שיונה התפלל מול מקום המקדש ונכח ההיכל 2692

**יונה – באור בדרך רמז
פרק ב – פסוק ו**

פסוק ו

אֶפְפוּנִי בַיּוֹם עַד נִפְשִׁי תִהְיוּם יִסְכְּבִנִי סוּף וְזָבוּשׁ לְרֹאשִׁי: 2409

האם יונה נשאר חי במעי הדגה או שפרחה נשמתו והקב"ה החיה אותו? דעת הגר"א שיונה מת והקב"ה החיה אותו. ממדרש תנחומא רואים שנשאר חי. לדעת הרב המקובל ר' אברהם אזולאי הוא נפטר ועבר שבע מדורי גיהנם. יתכן שמהמילים "עד נפש" ניתן לראות שאכן נפטר. לפי מדרש תנחומא הוא ראה דרך עיני הלויטן את מקום קריעת ים סוף ונרמז ענין זה במילים "סוף חבוש לראשי" וזה לשון מדרש תנחומא (ויקרא פרק ח) "והראהו שבילי ים סוף שעברו ישראל בתוכם שנאמר (שם) סוף חבוש לראשי" וכ"כ בפרד"א פ"ט "והראהו שבילי ים סוף שעברו ישראל בתוכם שני סוף חבוש לראשי".

יונה במעי הדג ראה את הים ומקום שעברו ישראל בלב ים סוף 2408

פסוק ז

לְקַצְבֵי הָרִים יִרְדְּתִי הָאָרֶץ בְּרוּיָהּ בְּעָדִי לְעוֹלָם וְתַעַל מִשְׁוֹת זֵי יְהוָה אֱלֹהֵי:
3248

כתב הרב המקובל רבי אברהם אזולאי בספרו "חסד לאברהם" מעין ה' נהר ה'
בדיני חיבוט הקבר דרך כלל:
הרי לך דיני חיבוט הקבר על פי הכתובים.

- הראשון, ותשליכני מצולה בלבב ימים, הרי מביאין לו כל מימות שבעולם ומשליכין אותו לתוך אותן הימים המרים המאוררים, והיינו ותשליכנו מצולה במצולה לא נאמר אלא מצולה, כח מכחות החיצונים שהם נקראים מצולות ים, וזהו מצולה אחת מהם מענשת האדם בקרירות מה שנתעצל ונתקרר מן המצות.
 - השני, ונהר יסובבני, וזה נחל גפרית הסובב אותו ויוצא אש ומשלהבת אותו, והנה ההוא ילהט סביבו ויסובבהו כנחש הכרוך כך יסובבהו וילהטהו מסביב האש ההוא, שאינו נתלה בעצים אלא יסובב גופו כנהר:
 - השלישי, כל משבריך וגליך עלי עברו, היינו המלאכים המכים אותו ושוברים גופו כנזכר ומנתחים אותו אברים אברים, והיינו משבריך וגליך הם שלשלאות של ברזל משולהבות באש, שבהם מכים אותו עד שהוא משתבר:
 - הרביעי, ואני אמרתי נגרשתי, חושך ואפילה מנוכח השורה עליו עד שיאפיל כאפילת מצרים, ואז אור העולם חשוך בעדו, ארץ עיפתה כמו אופל, שורה עליו:
 - החמישי, אפפוני מים עד נפש, משקין אותו מי אף וראש ולענה עד שמחזרין נשמתו אליו, כדי לסבול עונש צערו פעם אחר פעם והיינו עד נפש:
 - הששי, תהום יסובבני, היינו המות שטועם פעם אחר פעם, תהום"ם אותיות המוות, מת מצער המכות וחוזר וחי, וחוזר ומת בענין שתהום המות יסובבהו פעמים רבות:
 - השביעי, סוף חבוש לראשי, מפני שהרים ראשו לעבירה יבא מלאך חבלה הנקרא סוף, ודאי ויחבוש ראשו כנגד מה שהיה חובש ראשו ומיפה עצמו, וגבה ראשו והרים ראש העבירות:
 - השמיני, לקצבי הרים ירדתי, ומעמיקים קברו עד קצבי הרים, ומגביהין אותו ומשליכין אותו עולה ויורד, והיינו קצבי הרים תחתית הרים, הנופל בו [לשון] קצבי הרים שהוא מרום ונופל:
 - התשיעי, הארץ בריחיה, כדפירשו בתיקונים שממש הקבר דוחק כותליה זה עם זה והוא באמצע עד שנבזע הדם מבין צפורניו, ואלו השנים באמת חיבוט הקבר, חיבוט דמו, וגופו מתחבט בקרקע הקבר, ועוד נחבט בין שני קצוות כותליו כמכבש כך כובש כותל זה עם זה:
 - העשירי, שחת מלאה קוצים וברקנים, ומשליכין אותו לתוכו, והיינו ותעל משחת חיי שהוא שחת מלא קוצים, וכל נחשים ועקרבים נושכים אותו בקברו:
- וכיון שנשלמו עשרה דינים אלו, ותעל משחת חיי וגו', והרוצה להנצל כתיב בהתעטף עלי רוחי וגו' כדפי' בתיקונים, והם ג"כ במספרם, צדקות ב', תוכחת ב', חסדים ב', אורחים ג', תפלה א', הם עשרה, לתיקונו. וזמש"ל.

הנה כאן מספר עונשים של חבוט קבר וכיון שעברו נפדת הנשמה 3248

יונה – באור בדרך רמז
פרק ב – פסוק ח

פסוק ח

בְּהִתְעַטֵּף עָלַי נִפְשִׁי אֶת יְהוָה זָכַרְתִּי וַתָּבוֹא אֵלַי תַּפְלְתִּי אֶל הַיָּם כָּדָשָׁה: 4096

יש שאמרו שיונה עמד אז מול קדש הקדשים, הוא ביקש מהלוייתן לעמוד כדי להתפלל כנגדו 4096

יונה – באור בדרך רמז
פרק ב – פסוק ט

פסוק ט

מִשְׁמְרִים הַבְּלִי שׁוֹא זֶסְדֵּם יַעֲזֹבוּ: 1191

מדרש תנחומא ויקרא פרק ח

ויראו המלחים את כל הנסים והאותות והנפלאות הגדולים שעשה הקב"ה עם יונה ועמדו והשליכו איש אלהיו שנא' "משמרים הבלי שוא חסדם יעזובו" וחזרו ליפו ועלו לירושלים ומלו את בשר ערלתם שנא' (שם ה') ויראו האנשים יראה גדולה את ה' ויזבחו זבח לה' וידרו נדרים, וכי זבחו זבח? אלא ברית מילה שהוא כדם זבח. ונדרו כל איש מהם להביא את בניו ואת כל אשר לו לאלהי יונה ונדרו ושלמו ועליהם הוא אומר את הגרים גרי הצדק:

כל נוסעי האניה הביטו בנס ומיד מלו, טבלו והתיהדו והודו יחדו לד' 1191

יונה – באור בדרך רמז
פרק ב – פסוק י

פסוק י

וְאֲנִי בִקְוֹל תּוֹדָה אֶבְּזֹה לָךְ אֲשֶׁר נָדַרְתִּי אֲשֶׁלְמָה יִשׁוּעָתָה לִיהוָה: 3081

רש"י: ישועתה לה' - נדרי שלמים ותודה אשלם לשם ישועות אשר לה'.

אבן עזרא: ואני, אשר נדרתי - במעי הדג:

יונה במעי הדגה נדר נדר וכעת עם ההצלה הוא משלמו בקרבן תודה ושלמים 3082

יונה – באור בדרך רמז
פרק ב – פסוק יא

פסוק יא

וַיֹּאמֶר יְהוָה לְדָג וַיִּקָּא אֶת יוֹנָה אֶל הַיַּבֵּשָׁה: 1262

מלבי"ם - ויאמר ה' לדג - העיר את רוח הדג שילך עמו אל שפת הים ויקיאנו אל היבשה:

העיר ד' את רוח הדג והוא הקיאו בפיו אל האדמה 1262

פרק ג

פסוק א

וַיְהִי דְבַר יְהוָה אֶל יוֹנָה שְׁנִית לְאַמְרֵי: 1396

מובא בכלילתא פרשת בא בהקדמה וכן הובאו הדברים בילקוט המכירי

שלשה נביאים הם: אחד תבע כבוד האב וכבוד הבן ואחד תבע כבוד האב ולא כבוד הבן ואחד תבע כבוד הבן ולא כבוד האב. (פירוש כבוד הקב"ה וישראל)

- ירמיה' תבע כבוד האב וכבוד הבן שנאמר (איכה ג') נחנו פשענו ומרינו. לכך נכפלה נבואתו שנאמר (ירמיה ל"ו) ועוד יוסיף עליהם דברים.
- אליהו תבע כבוד האב ולא כבוד הבן שנא' (מ"א י"ט) קנא קנאתי ליי' צבאות וגו'. ומה נאמר שם ויאמר לך שוב לדרכך מדברה דמשק וגו' ואת יהוא בן נמשי תמשח למלך על ישראל ואת אלישע בן שפט תמשח לנביא תחתיו שאין תלמוד לומר לנביא תחתיו אלא שאי אפשר בנבואתו.
- יונה תבע כבוד הבן ולא כבוד האב שנאמר (יונה ג') ויהי דבר ה' אל יונה שנית לאמר שנית נדבר עמו לא שלישית.

קושית המלבים:

מלבי"ם - ויהי דבר ה' אל יונה שנית - הרי"א כתב עמ"ש חז"ל ששנית דבר עמו לא שלישית, שזה מוכרח מ"ש דבר עמו לא שלישית, שזה מוכרח מ"ש בסד"ע שיונה משח את יהוא בשנת ג"א ס"ב לבריאת עולם ויהי עד זכריה שמלך ג"א קס"ד, הרי היה מיום שהתחיל להתנבאות מאה ושתים שנה ולא מצאנו לו נבואה אחרת במשך הזמן הזה כי אם שתי הנבואות שנבא על יונה מזה ידענו שנחדלה ממנו הנבואה מני אז, וראוי היה להעשות כן אחר שהוא נאץ את הנבואה ולא רצה למלאות דבר ה', ויפלא שהוא סותר א"ע מ"ש אח"ז בסמוך שנבואת יונה על יונה היתה שש שנים לפני חורבן שומרון שזה יהיה בימי הושע בן אלה וא"כ נבא עוד י" שנים בימי מנחם בן גדל, ב' שנים בימי פקחיה בנו, כ' שנים בימי פקח ושלש של הושע, הרי נמשך זמן נבואתו קל"ז שנה, וגם הלא נבואת יונה היתה בסוף ימיו ואיך נביא ראה ממה שלא דבר עמו ה' קודם **למישה** זו לאמר שהיה עתיד ליקח הנבואה ממנו, ואז לא סרב עדיין בשליחות, עוד יתפלא שבס' נחום כתב שארבעים שנה מאותו זמן שנבא יונה היה חורבן שומרון ועוד יתחברו אל זה שמונים שנה והיה חורבן יונה, והלא מן חורבן שומרון עד חורבן יונה שהיה בשנת ד' ליהויקים היה קי"ד, שנה, וגם סותר למ"ש שנבואת יונה היתה שש שנים לפני חורבן שומרון:

מצאתי מספר תירוצים:

- רבינא בגמ' יבמות צח ע"א מתרץ שלא התנבא יותר בענין יונה אולם בנושאים אחרים כן. ועיין תוס' ד"ה על עסקי יונה.
- הנצי"ב מתרץ שלא התנבא יותר אך אמירה קלה כגון הרחבת הגבול כן התנבא. וכבר הקשו וכי יש נבואה קטנה או גדולה ותירצו שהנבואה לא התקיימה לזמן רב ולכן נקטו "אמירה קלה".

יונה שזילזל בנבואה נענש וד' לא דיבר עימו 1396

**יונה – באור בדרך רמז
פרק ג – פסוק ב**

פסוק ב

קוֹם לָךְ אֶל נִינּוּהַ הָעִיר הַגְּדוֹלָה וְקֵרָא אֵלֶיהָ אֶת הַקְּרִיאָה אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹבֵר אֵלֶיהָ:

2610

למה קורה כאן לנינוה "העיר הגדולה" והלא כבר נקראה כך בראשית הספר? ושוב היא נקראת כך בהמשך ובחומש בראשית פרק י' פסוק י"ב גם כן נקראה כך. אם כן האם יש מספר פנימי במילה "הגדולה"?

נראה לפרש על פי דברי הנועם אלימלך - פרשת תצוה - שכתב על הלכות פורים שכפרים ועיירות גדולות קורין ב"ד וכו'. וכתב וז"ל: "ועיירות גדולות רמז על הצדיקים שמבטלים הדינים על ידי תשובתם תמיד כמש"ה וננוה היא העיר הגדולה, שעל ידי שחזרו בתשובה ממעשיהם הרעים נמתק הדין מעליהם. עכ"ל. ונראה לי בס"ד שכל ענין גדול סובב על הבינה כגון: שבת הגדול, שמך הגדול ושופר גדול. סתם עיר זו ספירת המלכות ועיר גדולה זו הבינה. כך כתב גם האר"י הקדוש וז"ל בספר הליקוטים - ספר יונה - פרק א - דע כי יונה הוא סוד מלכות, ונינוה היא סוד בינה עליונה, ולכן נקרא עיר הגדולה, ולכן חטאם היה תלוי בתשובה, חמשים שערי בינה. ויונ"ה הוא נינוה, כי התשובה בבינה. ופירוש הענין שמי שעושה תשובה מיראה נחשב שהוא אחוז במלכות הנקראת יראת שמים ומי שעושה תשובה מאהבה אחוז בבינה. אנשי נינוה עשו תשובה, מקור התשובה הוא בבינה שנאמר (ישעיה י') ולבבו יבין ושב" וק"ל בינה ליבא ובה הלב מבין. לפי זה מובן הביטוי "העיר הגדולה" הרומז לנו שאנשי העיר שבו בתשובה.

עיר הגדולה זו נינוה ששבה כאיש אחד בתשובה וזה מעשה גדול 2609

**יונה – באור בדרך רמז
פרק ג – פסוק ג**

פסוק ג

**וַיִּקָּם יוֹנָה וַיֵּלֶךְ אֶל גִּינּוֹת כְּדָבָר יְהוָה וַיִּנְוֶה הַיִּתָּה עִיר גְּדוֹלָה לְאֱלֹהִים מִהֶלֶךְ
שְׁלֹשֶׁת יָמִים: 2913**

כתב הרשב"ם (ראשית פרק כז פסוק ז) - נינוה היתה עיר גדולה לאלהים. בכל עולמו של הקב"ה לא היתה עיר גדולה כנינוה:

ומתואר בילקוט שמעוני יונה - פרק ג - המשך רמז תקנ
ונינוה היתה עיר גדולה לאלהים, כתיב ואת רסן בין נינוה ובין כלח היא העיר הגדולה אין אנו יודעים אם נינוה היא העיר הגדולה אם כלח היא עיר גדולה, אלא ממה דכתיב
ונינוה היתה עיר גדולה הוי נינוה היא עיר גדולה, אלא ממה דכתיב ונינוה היתה עיר גדולה הוי נינוה היא עיר גדולה. נינוה היתה מהלך (ארבעים) [שלשת] ימים. והיו שנים עשר שווקים, וכל שוק ושוק היו בו שניים עשר אלף בני חצרות, וכל חצר י"ב בתים, וכל בית ובית שנים עשר גבורים, וכל גבור היו לו י"ב בנים, והיה יונה מכריז בשוק והיה קולו נשמע מהלך ארבעים יום והיו שומעים קולו כל בית ובית, באותה שעה הניע הדבר לאסנפר מלך נינוה:

**נינוה היתה עיר הגדולה ביותר בעולם ודבר יונה בדבר דינס הגיע לבית כל אחד מהם
2913**

פסוק ד
וַיִּזְלַח יוֹנָה לְבוֹא בְּעִיר מִהֶלֶךְ יוֹם אֶחָד וַיִּקְרָא וַיֹּאמֶר עוֹד אַרְבָּעִים יוֹם וַיִּנְיָה
נְהַפְכָת: 2325

מה ענין "ארבעים יום"?
מצאתי בספר "יונה מצא מנוח"

^{אוֹצֵר הַחֲכָמָה}
ובכד הקמח - ערך כפורים משווה את אנשי
נינוה לדור המבול. ומדייק. "גם אנשי נינוה -
נגזרה עליהם גזרה, לפי שהיו רשעים ואנשי גזל
וחמס כדור המבול, שהרי אמר בהן הכתוב (יונה
א) כי עלתה רעתם לפני, כמו שאמר בדור המבול
(בראשית ו) כי רבה רעת האדם בארץ. ולימד
הכתוב כי רעתם - שוה, וחטאם - דומה זה לזה,
וזמן ירידת הגשם בדור המבול היה בארבעים
יום, שנא' (בראשית ז) ויהי הגשם על הארץ
ארבעים יום. וכן באנשי נינוה נתן להם זמן
בפורענותם ארבעים יום, שנא' עוד ארבעים יום
ונינוה נהפכת."

^{אה"ח 1234567}
יונה מצא מנוח עמית, שגיב עמוד מס 41הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

וידוע שמי יום של דור המבול אלו ימי יצירת הולד. לכן נאמר שגזר דינם נקבע לעוד מ' יום כי ילדו
רשעים שימי יצירתם היו מ' יום. נוסף ונאמר שנבואת יונה התקיימה לאחר מ' שנה, יום לשנה
יום לשנה.

דין אנשי נינוה נקבע לארבעים יום כדור המבול כימי יצירת הולד 2325

יונה – באור בדרך רמז
פרק ג – פסוק ה

פסוק ה

וַיֹּאמְרוּ אֲנִישֵׁי נִינְוָה בְּאַלֹהֵים וַיִּקְרָאוּ צוּם וַיִּלְבְּשׁוּ שִׁקְיָם מִגְדּוֹלָם וְעַד קֶטְנָם: 2358

האם תושבי נינוה הם מאמינים בני מאמינים?
אומר כאן הרד"ק: "ויאמרו" - כי אנשי האניה היו בעיר והעידו עליו כי הטילוהו אל
הים וכל ענינו כמו שהיה לפיכך האמינו בנבואתו ושבנו בתשובה שלמה.
"ויקראו צום" - קודם אזהרת המלך עשו תשובה מעצמם והתענו ולבשו שקים:

וכי בני נינוה מאמינים? אלא הם ראו את הנס בעיניהם לכן אז האמינו וקבעו צום
לפני ציווי מלכם 2359

פסוק ו

וַיַּגַע הַדְּבָר אֶל מֶלֶךְ נִינּוּה וַיִּקָּם מִכְסָּאוֹ וַיַּעֲבֵר אֶדְרֵתוֹ מֵעַלְיוֹ וַיִּכַּס שֵׁק וַיֵּשֶׁב עַל הָאֹפֶר: 3080

כתב כאן הרה"ג הרב יואל שוורץ שליט"א:

פסוק ו': ויגע הדבר אל מלך נינוה – לפי אחת הדעות במדרש, הוא פרעה שניצול מטביעה בים סוף, והלך לנינוה ושם הפך למלך, ובין שהוא האריך ימים רבים כל כך, או שרק ייסד את שושלת מלכי נינוה, המסורת על נס בקיעת ים סוף היתה חיה ביניהם, ומשום כך, הוא מיד הצטרף לפעולות שנעשו כדי למנוע את מהפכת נינוה. **ויקם מכסאו ויעבר את אדרתו מעליו ויכס שק וישב על האפר** – הוא בנוסף להעברת גינוני מלכות ממנו – שקם מכסאו והעביר את בגד המלכות, האדרת – מלשון כבוד, שאלו פעולות של הכנעה, גם הוסיף ולבש שק וישב על האפר, להראות עצב, צער וכאב על המצב.

ספר יונה עם פירוש דבר ירושלים שוורץ, יואל בן אהרן עמוד מס 54 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

מלך נינוה הוא פרעה ומכיר את כח כו ולכן העביר אדרתו וישב על האפר מכאב
3080

יונה – באור בדרך רמז
פרק ג – פסוק ז

פסוק ז

וַיִּזְעַק וַיֹּאמֶר בְּנִינָה מִטַּעַם הַמֶּלֶךְ וַיִּגְדְּלֵהוּ לֵאמֹר הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה הַבֶּקָר וְהָעֶזְאן אֵל
יִטְעֲמוּ מֵאוֹכְלָהּ אֵל יִרְעוּ וּבַיּוֹם אֵל יִשְׁתּוּ: 3147

רד"ק

ויזעק - העביר כרוז בעיר על התשובה ואע"פ שהעם היו נוהרים מאליהם הוסיף עוד ענוי הבהמה
והשבת הגזל:

מטעם המלך - ר"ל מעצתו ושכלו הוא וגדוליו כלם הסכימו בזה וכן וטעם זקנים יקח בשנותו את
טעמו והדומים להם ות"י מגזרת מלכא:

ויצאה פקודה מטעם המלך ונכבדיו בו נאסרו אכילה ושתיה והוסיף להם בהמה
שבבתיים ואיסור גזלה 3147

יונה – באור בדרך רמז פרק ג – פסוק ח

פסוק ח

וַיִּתְּכֶסּוּ שִׁקְיָם הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה וַיִּקְרְאוּ אֶל אֱלֹהִים בְּזוֹזָקָה וַיֵּשְׁבוּ אִישׁ מִדְּרָכּוֹ
הָרָעָה וּבִין הַזּוֹמֵם אֲשֶׁר בְּכַפֵּיהֶם: 3679

כתב בספר ראשית חכמה - שער התשובה - פרק רביעי

גם עיקר התענית בפרט בתענית צבור צריך גם שיהיה בפשפוש המעשים, כמו שאמרו (איכה ג, טו) נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה', נראה שאין דרך לתשובה שנאמר בה שובה ישראל עד ה' אלא על ידי חקירת המעשים והחיפוש, והוא עיקר הצום, כמו שאמר ישעיה הנביא ע"ה (ישעיה נח, ג) בענין שאמר שם, למה צמנו ולא ראית ענינו נפשנו ולא תדע וגו', ואמר אחר כך הכזה יהיה צום אבחרהו יום ענות אדם נפשו הלכוף כאגמון ראשו ושק ואפר יציע הלזה תקרא צום ויום רצון לה' הלא זה צום אבחרהו פתח חרצובות רשע התר אגודות מוטה. ופסוק הראשון שאמר הכזה יהיה צום אבחרהו וגו' יום ענות וגו' הלכוף כאגמון וגו' הוא בתמיה, פירוש שאינו רצוי לפניו שום דבר מזה, אבל הצום הנבחר הוא פתח חרצובות רשע. וכן פירשו בירושלמי פרק ב דתעניות, זה לשונם, אמר רבי אלעזר הכזה יהיה צום אבחרהו אלא יום ענות אדם נפשו אין זה צום שאני חפץ בו ואיזה צום שאני חפץ בו הלא זה צום אבחרהו פתח חרצובות רשע התר אגודות מוטה הלא פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית, מה כתיב בתריה אז תקרא וה' יענה וגו' עד כאן לשונו. נמצא שכלל התענית צריך פשפוש המעשים ועזיבת החטא ונתינת הצדקה לשמה כמבואר בפסוק שיש בה כמה בחינות שצריך לדקדק בפסוק שכולם נוגעים לענין הצדקה. וכן פירשו במסכת תענית על מה שכתוב בעזרא כאשר גזר עליהם תענית (נחמיה ח, ט) ויקראו בספר תורת האלהים רביעית היום וגו', זה לשונו, אמר אביי בתעניתא מצפרא עד פלגא דיומא מעייני במילי דמתא ומפלגא דיומא רביעא דיומא קרו ומפטרי ורביעא דיומא בעו רחמי, שנאמר ויקראו בספר תורת האלהים רביעית היום ורביעית היום מתודים ומשתחויים. ואיפוך אנא לא סלקא דעתך דכתיב ואלי יאספו כל חרד, עד כאן לשונו. הרי שחצי היום הראשון הוא בפשפוש המעשים קודם לתורה ולתפלה, וכן פירשו בזוהר (פרשת ויחי דף רכח ע"ב) בפסוק (ישעיה לח, ב) ויסב חזקיהו פניו אל הקיר, שאין להתפלל על החטא עד שישים כל מגמת פניו לתקן עונו, זה לשונו בקיצור, מכאן אוליפנא דמאן דאית ביה חובא ובעי למיבעי רחמי עלוי ליכוין אנפוי ורעיונוי לאתקנא גרמיה מההוא חובה ולבתר יבעי צלותיה, כמה דאת אמר (איכה ג, יד) נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה', נחפשה דרכינו בקדמיתא ולבתר ונשובה, עד כאן לשונו:

ומה בעיקר קרע את גזר דינם? שינוי המעשים! אחי, אין חפץ לד' בצום ובכי אלא
בשינוי המעשה 3679

פסוק ט

מִי יוֹדֵעַ יָשׁוּב וְנֹחַם הָאֱלֹהִים וְיֵשֵׁב מִן־זֶרֶן אָפוּ וְלֹא נֶאֱבַד: 1446

פירוש האלשיך ז"ל - ספר תורת משה על ויקרא - פרק יד פסוק א-ג
הנה נא לנו שני למודים: והנה האחד מהם אחשבה הוא הדבר אשר העביר קול מלך ננוה, באומרו (יונה ג ו-ט) ויזעק ויאמר בננוה מטעם המלך וגדוליו לאמר האדם והבהמה אל יטעמו כו' ויתכסו כו' מי יודע ישוב ונחם האלהים וכו'. כי הנה מלת לאמר תראה מיותרת, כי היה די יאמר מטעם המלך וגדוליו האדם והבהמה כו' אל יטעמו כו'. ועוד אומרו מי יודע ישוב ונחם כו' כי הלא יראה קוטן אמנה שמסתפק ואומר מי יודע אם ישוב ונחם האלהים על הרעה. ועוד שהיה לו לקצר ולומר אולי ישוב, ולא מי יודע, שמיחס הספק לאדם. אך יאמר הלימוד האחד שכתבנו. והוא כי **אין רופא לרפא חולי הנפש כחולה עצמו**, כי הוא יודע מורת נפשו, וכל אשר העולה לתקן את אשר עותו, הוא ולא אחר, וגם בידו לשוב ולא ביד זולתו. וזהו אומרו הנה מטעם המלך וגדוליו, אינו רק לאמר שהאדם והבהמה אל יטעמו כו' ושיתכסו שקים כו', ולומר סתם שישובו איש מדרכו כו'. אך **אין המלך וגדוליו יודעים יצרי מעללי איש לפרט לאיש כמעשהו ולתקן נפשו כי אם האדם עצמו, ועל כן מי יודע**. כלומר מי מכל בני אדם יודע דרכו הרעה הנזכר ישוב, כלומר בתשובה, כי בו הדבר תלוי. ועל ידי כן ושב מחרון אפו ולא נאבד. ונכנס בלשון יחיד לומר כי באיש אחד שישוב עם היותו יחיד אפשר יגן על כלנו שלא נאבד, כי חוטא אחד יאבד טובה הרבה, ואולי בבלתי שובו תוכרע כף מאזני העוונות ובשובו יכריע כף הזכיות. או כיוון מעין זה מאמר הגמרא (קידושין מ ב). לעולם יראה האדם כאילו כל העולם חציו חייב וחציו זכאי, עשה מצוה אחת אשריו שהכריע עצמו וכל העולם כלו לכף זכות, עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את כל העולם לכף חובה:

על כל אחד ואחד להטיב דרכו כי הוא היודע את מצבו וערכו 1446

יונה – באור בדרך רמז פרק ג – פסוק י

פסוק י

**וַיֵּרָא הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיהֶם כִּי שָׁבוּ מִדֶּרֶכָם הָרָעָה וַיִּצְוֶם הָאֱלֹהִים עַל הָרָעָה
אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לָהֶם וְלֹא עָשָׂה: 4681**

כתב בספר חרדים - פרק סג

והצום והבכי והמספד והשק לכפר עוו למדנו מאדם הראשון, שהתענה ק"ל שנה על חטאו. וכן ראובן שהיה בתענית ושק עד יום מותו. ומדוד שהקים עולה על תשובה, ואמר עניתי בצום נפשי וכתוב פלגי מים ירדו עיני על לא שמרו תורתך. והנביא יואל אמר וגם עתה נאם ה' שובו עדי בכל לבבכם בצום ובכי ומספד (יואל ב, יב). גם השק והתענית נלמד מאנשי נינוה, **אך שם לא נאמר וירא אלקים את שקם ואת תעניתם אלא וירא אלקים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה ומן החמס אשר בכפיהם, ופירשו ז"ל דרכם הרעה זה משכב זכר והחמס הוא גזל, שקבלו על נפשם עד יום מותם שלא יוסיפו לחטוא והגזל השיבו לבעלים, למדנו שזהו העיקר הגדול והשאר טפלה לו אך הם, קישוט לנפש אחרי טהרתה:**

והרב המקיבל האלהי מוהר"ר יצחק אשכנזי כאשר הופיע עליו רוח הקודש השיב רבים מעון, כי למדם גודל פגם כל עון בספירותיו של אדון יחיד, ולימד למשכילים התיקון אשר יעשו לנפשם דברי הצומות וזעקתם כמספרם כמשפטים ובכוונתם הגדולה והחזקה על דרך האמת על ידי שמות הקדש, תצלנה אזנים משמוע והרעיונים יבהלו מהבין וכבוד אלהים הסתר דבר פן יהיה עונש בדבר, אך נכתוב מספר התעניות הצריכים לכל עבירה והפסוק שיאמר השב ונניח הכוונה לשי"ת כדאמרו ז"ל על הפסוק ומעשה ידינו כוננה עלינו. עון זרע לבטלה פגם גדול עושה למעלה, הוא היה עון דור המבול הוא היה עון ער ואונן. ויש בעון זה מדריגות.

א. יש מהרהר בזכר או בנקבה ובא לידי קרי ביום בפועל או בלילה בחלום ע"י לילית שנדמית לחוטא הזה לזכר או לנקבה, ועל זה נאמר ונשמרת מכל דבר רע, ונאמר הוי חושבי און ופועלי רע על משכבותם.

ב. מדרגה ב' למעלה הימנה, הבא על אשתו כדרכה ודש מבפנים וזורה מבחוץ.

ג. מדרגה ג' למעלה הימנה, הבא על אשתו שלא כדרכה כדאיתא בזוהר בהיכלות הטומאה היכל שחת ומפורש ביבמות פ"ד אחין שזה היה עון ער ואונן שהיה רע בעיני ה' והמיתם, ולפנינו נאריך בזה [בפרק ס"ה].

ד. מדרגה ד' למעלה הימנה הנוגע בערותו ביד או ברגל ומוציא זרע לבטלה ע"י שפשוף וזה היה עון דור המבול ואפילו נגיעה באבר אסורה פן יחס על דרך שאמרו רבותינו ז"ל האוחז באמה ומשתין מביא מבול לעולם. ותשובתו שמונים וארבע תעניות, כמנין שנותיו של יעקב שהקן בן שמונים וארבע שנה ולא ראה קרי כלל, אלא ראובן היתה טיפה ראשונה שלו שנאמר ראובן בכורי אתה כוחי וראשית אוני (בראשית מט, ג). וקודם שיעשה השמונים וארבע תעניות יטבול ויאמר פסוק (שם א, י) ויקרא אלהים ליבשה ארץ ולמקוה המים קרא ימים, בדמעה, ויכוון שהשי"ת יטהר נפשו על דרך זרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם:

דע לך אחי הנכבד כי גזר דינם של אנשי נינוה נקרה והעיר לא נהפכה כתוצאה מכך

שקבלו העם על עצמם לא לחטוא במשכב זכור וגזל לעולם 4681

פרק ד פסוק א

וַיֵּרַע אֶל יוֹנָה רָעָה גְדוֹלָה וַיִּזְרַח לוֹ: 971

מדוע הורע לו ליונה? רש"י כאן כתב שיונה חשש ששוב יאמרו שהוא נביא שקר. והמלבי"ם כתב -פירש הרי"א הרעה פה הוא חולי שבעצבון לבו נפל וחלה חולי ויבקש מותו, וזה לפי שיונה חשב שלא תשוב הגזרה מעליהם עד שישובו בין באמונות ודעות בין במעשים והם לא שבו רק מהמעשים כמ"ז וירא אלקים את כל מעשיהם כי שבו ועדן החזיקו בעבודות זרות, ובכ"ז נחם ה' על הרעה, מזה הבין שה' השאירם מפני שהם מוכנים להיות שבט אפו על ישראל וזה הרע לו, ופי' שהרע לו על שהוא היה הסבה להשאיר מטה חובלים על ישראל שנתן נפשו עליהם, וגם חרה לו על הדבר מדוע יגברו המה על ישראל אחר שהם עדן עובדי ע"ז :

יונה הנביא נפל לעצבות ויגון 972

פסוק ב

וַיִּתְפַּלֵּל אֶל יְהוָה וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי הַלֹּא זֶה דְּבָרִי עַד הָיִיתִי עַל אֲדָמָתִי עַל כֵּן
קִדְמָתִי לְבָרוּז תִּרְשָׁיִשָׁה כִּי יִדְעָתִי כִּי אֵתָה אֶל זִנּוֹן וְרוּזוֹם אֶרֶךְ אֶפְסִים וְרַב זֶסֶד
וְנִזּוֹם עַל הָרָעָה: 6942

כתב בספר בית אלקים - שער התפילה - פרק הראשון
וע"ד הפשט יאמר, מי שחושב שהוא מקדים לפני פעולות טובות, ולזה שואל ממני דרך שילום,
ממה שהוא תחת השמים שהוא שלי, אוכל לפרוע לו, אבל מי שמכיר שאין מי שיקדימני קודם
שאעשה לו טובה, אלא שואל דרך חסד וחנינה, איני פורע לו ממה שיש לי בזה העולם השפל, שהוא
תחת כל השמים, והוא עולם ההויה וההפסד. אלא מעולם העליון והוא עוה"ב, עין לא ראתה
אלהים זולתך יעשה למחכה לו (ישעיה ס"ד), ר"ל מה שיעשה לאותם שהם מחכים לו, כלומר
שמחכים שיהיה להם שכר טוב בעמלם, אבל אינם מכוונים לזה דרך חיוב, אלא דרך חסד ורחמים.
וכמו שאמר התנא (אבות פ"ב) וכשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע אלא תחנונים לפני הקב"ה,
כדכתיב (יואל ב') כי חנון ורחום הוא כו' ונחם על הרעה, כי תפלת קבע הוא שחושב שראוי ומחוייב
הוא שתפלתו תהיה נשמעת, ושישיג המבוקש בתפלתו, והיא קובעת שאלתו, ואין ראוי לאדם אלא
שיעשה דרך תחנונים, שמודה שאינו כדאי בשביל מעשיו אלא ברחמי ה', ובזה משיג מבוקשו, כי
אין מי שינצל מהרעה הבאה עליו, אלא ברחמי האל, וכמו שהביא הכתוב כי חנון ורחום כו' ונחם
על הרעה, כלומר כי מצד שהוא חנון ורחום הוא שמרחם ונחם על הרעה, כ"א לא היה במדת
רחמנותו אלא בדין וחיוב, לא היה שב על הרעה, כי אין מי שיוכל לדין עמו לומר שהוא ראוי
שיסלק מעליו חרון אפו, כי אם בחסד וברחמים ומדת רחמנותו כוללת לבלתי הגונים. וכמו שאמר
(ברכות ז') וחנותי את אשר אחון אע"פ שאינו ראוי ורחמתי את אשר ארחם אע"פ שאינו כדאי, כי
היה מספיק שיאמר וחנותי ורחמתי ואמר את אשר אחון את אשר ארחם, לומר שלא תתפשט
אותה החנינה והרחמנות, אלא לאותו שיחון ולאותו שירחם ממש ולא לאחרים, וזה בלי ספק אינו
אלא לבלתי הגונים, שאם הם צדיקים גמורים השי"ת. חונן ומרחם אותם ואת דורם בזכותם,
ואינו צודק בהם את אשר אחון וארחם, אלא לכלם בזכותם כנזכר. והקדים חנינה לרחמים, כי
חנינה מלשון חן, והוא נותן חן לבלתי הגון, כדי שיהא ראוי אח"כ לשירחם עליו:

יונה הנביא לא הפציר ולא דרש בתוקף אלא פנה למידת החסד והרחמים, כפי שאמר
משה ואתחנן אמרו שביקש מתנת חיים, גם כאן בכה וביקש יונה חנינה 6942

יונה – באור בדרך רמז פרק ד – פסוק ג

פסוק ג

וַעֲתֵהּ יְהוָה קוֹזֵן נָא אֶת נַפְשִׁי מִמָּוֶי כִּי טוֹב מוֹתִי מִחַיִּי: 2218

כתב רבנו בחיי (שמות פרק לב פסוק לב) "מחני נא מספרך".
על דרך הפשט הוא ספר התורה ורצה לומר שלא יהיה נזכר בתורה ושלא תנתן על ידו. ועל דרך המדרש מספרך קללת חכם אפילו על תנאי היא באה, מנא לן ממשא שאמר מחני, ואף על פי שנתכפר להם עוון העגל נמחה שמו מפרשת ואתה תצוה שלא נזכר שם שמו של משה כלל: ועל דרך השכל, מספרך קרא מערכת הכוכבים ספרו של הקב"ה שכשם שהספר הוא חקיקה וציור אותיות בעניני החכמות, כן במערכת הכוכבים חקיקה וציור כוחות בעניני האדם ובמספר ימי חייהם בעולם הזה הנזכרים והחקוקים שם כדבר החקוק והנכתב בספר, וכן אמר דוד (תהלים קלט, טז) גלמי ראו עיניך ועל ספרך כולם יכתבו. והנה כח האדם אשר למעלה הוא יסוד העמדתו וקיומו מלמטה ומחות הכח וביטולו הוא מיתתו, ולכך בקש משה בתחינה מאתו יתברך שאם לא ישא לפשעם שימחה כוחו ממערכת הכוכבים כלומר שיהרגהו כי לא יוכל לראות ברעתם, והוא שכתוב במקום אחר (במדבר יא, טו) הרגני נא הרג אם מצאתי חן בעיניך, והוא לשון הצדיקים המצטערים הדואגים על חייהם, וכן אמר אליהו קח נפשי כי לא טוב אנכי מאבותי (מלכים א יט, ד), וכן יונה בן אמיתי אמר **קח נא את נפשי ממני כי טוב מותי מחיי** (יונה ד, ג). ומה שהוסיף אשר כתבת הכוונה אשר חידשת כי המחפש יעיד על המחפש כשם שהכתיבה תעיד על כותב, וכיוון משה לאמר בזה כי כיון שהוא יתברך חידש הכוחות ההם בידו לבטלם, והשיב לו הקב"ה מי אשר חטא לי אמחנו מספרי, לגודל קצפו עליהם הזכירם בדרך סתם ולא רצה להזכירם בשםם ואמר למשה אתה אינך ראוי לעונש זה כי אתה לא חטאת בזה כלל, אבל מי אשר חטא לי הוא הראוי שאמחנו מספרי כלומר שאבטל כוחם מן המערכה ומזה יתבטלו מן העולם, וכענין שהזכיר למעלה ויחר אפי בהם ואכלם.

אבן עזרא - ועתה - בעבור ראותו כי ישראל לא עשו תשובה יפחד שתבוא הרעה עליהם על כן יתפלל קח נא את נפשי כדרך מחני נא וכאשר עשה אלישע במשחו חזאל.

יונה ידע שעמו לא שב לאלהיו היטב ורצה למות כמורו וכאבי הנביאים 2218

יונה – באור בדרך רמז
פרק ד – פסוק ד

פסוק ד

וַיֹּאמֶר יְהוָה הֵיטֵב זָזְרָה קָלָה: 577

כתב המלבי"ם - ויאמר ה' ההיטב חרה לך - א"ל למה חרה לך מפני שיחשבו אותך כנביא שקר על שלא נתקיימה נבואתך, וכי היית מתנבא על דבר טוב שיחרה לך שלא נתקיים הנבואה, שאז היה הנבואה על היטב ולא נתקיימה אז יוחזק הנביא לנביא שקר כי היעוד הטוב הבא ע"י נביא מוכרח שיתקיים בכל אופן אף שהעם ירעו מעשיהם, משא"כ ביעידת הרע שאם ישובו בתשובה תבטל הגזרה ולא יכזב הנביא בזה, וכמו שהתבאר בדברי ירמיה לחנניה בן עזור ירמיה כ"ח.

הנבואה הטובה אינה בטלה ולא טובה לא בהכרח חלה 576

פסוק ה

וַיֵּצֵא יוֹנָה מִן הָעִיר וַיֵּשֶׁב מִקְדָּם לָעִיר וַיַּעַשׂ לוֹ שֵׁם סֹכָה וַיֵּשֶׁב תַּחְתֶּיהָ בְּצֶל עֵד
אֲשֶׁר יֵרָאֶה בַּיָּהּ בָּעִיר: 4623

מצות סוכה מלמדת ערכים אמיתיים

כתב הגר"א בפירושו על ספר יונה (ד, ה): "ויעש לו שם סוכה וישב תחתיה בצל".
כמו שנאמר "באספכם וגו' תחוגו את חג ה'" וגו' ואמרו בפסולת גורן ויקב וכו'. ואמרו
שיהא צילתה מרובה מחמתה. והענין כי כל מעשה עולם הזה ועשרו וטובו, הכל מן
השמש. והוא שאמרו במזל תליא מילתא, כפי אשר השמש עומדת במזלות והוא ידוע
להחזים. ולכך כתבה התורה 'באספכם' וגו', שלא תימשך אחרי העולם הזה, תעשה
סוכה בפסולת גורן ויקב. שכל סעודה הוא על הלחם ויין, כמו שנאמר 'לשחוק עושים
לחם ויין' וגו' (קהלת י). ואמרו שלא תבנה מהן אלא בפסולת, ותפרוש מעושר עולם
הזה, רק תשב בצל, שלא תחת השמש, ויהא תורתך קבע ומלאכתך עראי. וזהו צילתה
מרובה מחמתה.

למדנו כאן שהשיבה בצל הסכך, שיש בה שתי הלכות עיקריות: א) צריך להיות
מפסולת גורן ויקב. ב) צריך שיהא צילו מרובה מחמתו, מסייע להחדיר בנו את ההכרה
שאין טובת העולם הזה כלום. כדי שלא נימשך אחרי העולם הזה ולא נחשיב אותו,
נצטוינו לעשות סוכה **מפסולת** גורן ויקב. כי בגורן וביקב נמצאים הלחם והיין, שהם
רכיבים חשובים של כל סעודה. ההשתמשות בפסולת שלהם כסכך, מהווה ביטוי ליחס
הנכון להנאות העולם הזה. בדומה לזה באה גם ההלכה של צילתה מרובה מחמתה,
להורות לנו להסתתר מהשמש שהיא מקור מעשה העולם הזה ועשרו. אמנם עיקר כוונת
ב,ב בייפוס, יעקב ישראל הכהן עמוד מס 254 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

יונה קיים מצוות סוכה, סיככה בפסולת גורן ויקב ודאג שצילתה תרבה מחמתה.
מזה אנו למדים על היחס הנכון לעולם הזה 4623

**יונה – באור בדרך רמז
פרק ד – פסוק ו**

פסוק ו

**וַיִּמָּן יְהוָה אֱלֹהִים קִיקִיּוֹן וַיַּעַל מַעַל לְיוֹנָה לְהִיּוֹת צֶלַעַל רֹאשׁוֹ לְהַצִּיל לוֹ מִרְעָתוֹ
וַיִּשְׁמְרוּ יוֹנָה עַל הַקִּיקִיּוֹן שְׁמֹרָה גְּדוּלָּה: 4163**

ילקוט שמעוני יונה - פרק ד - המשך רמז תקנא

כיון שראה הקב"ה באנשי נינוה ששבו מדרכם נח מכעסו ועמד מכסא דין וישב על כסא רחמים ונתרצה ואמר סלחתי, מיד נפל יונה על פניו ואמר רבש"ע יודע אני שחטאתי לפניך מחול לעוני שברחתי לים שלא ידעתי כח גבורתך, ועכשו ידעתי שנאמר ידעתי כי אתה (ה') אל חנון ורחום, א"ל הקב"ה אתה חסת על כבודי וברחת מלפני לים, אף אני חסתי על כבודך והצלתיך מבטן שאול ומרוב חמה שהיה במעי הדגה נשרף בגדו ומעילו ושערוותיו וזבובין ויתושין ונמלים ופרעושים שרויים עליו ומצערין אותו עד שבקש נפשו למות שנאמר וישאל את נפשו למות, מכאן אמרו כל שאפשר לו לבקש רחמים על חברו או להחזירו בתשובה ואינו מחזירו בא לידי צער, מה עשה הקב"ה העלה קיקיון על ראש יונה בלילה ובשחרית עלו עליו רע"ה עלין וצל כל עלה ועלה ארבעה זרת וטפח, ארבעה אנשים יכולים לישוב בצלו תחת הקיקיון לכבוש את השמש.

העלה אדני- קיקיון על ראש יונה בלילה ובשחרית עלו עליו רע"ה עלין וצל כל עלה
ועלה ארבעה זרת וטפח 4163

**יונה – באור בדרך רמז
פרק ד – פסוק ז**

פסוק ז

וַיִּמָּן הָאֱלֹהִים תּוֹלַעַת בְּעֻלּוֹת הַשִּׁזּוֹר לַמּוֹזָרִת וְהָאֶת הַקִּיקִיּוֹן וַיִּכְשֵׁ: 4238

ילקוט שמעוני יונה - פרק ד - המשך רמז תקנא

זימן הקב"ה תולעת והכה את הקיקיון ויבש ומת וזבובין ויתושין שרויין עליו ומצערים אותו מכל צדדים עד שבקש נפשו למות, באותה שעה זלגו עיניו דמעות כמטר לפני הקב"ה, ואמר לו יונה מפני מה אתה בוכה יש לך צער על זה שלא גדלתו לא הכנסת בתוכו זבל ולא השקית בו מים לילה אחד חיה ולילה אחת יבש כך חסת עליו ואני לא אחוס על נינוה העיר הגדולה, באותה שעה נפל על פניו ואמר הנהג עולמך במדת רחמים דכתיב לה' אלהינו הרחמים והסליחות:

**זימן ד' לכאן תולעת והכה את הקיקיון מת וזבובין ויתושין שרויין עליו וצערותו
4238**

פסוק ח

וַיְהִי כִּזְרוֹן הַשָּׁמַיִם וַיֵּמֶן אֱלֹהִים רוּחַ קָדִים וַזְּרִישִׁית וַתֵּף הַשָּׁמַיִם עַל רֹאשׁ יוֹנָה
וַיִּתְּעַלֶּף וַיִּשְׂאֵל אֶת נַפְשׁוֹ לָמוּת וַיֹּאמֶר טוֹב מוֹתִי מִזְּוִי: 7196

מתוך שני הציטוטים לקמן שזרתי את הרמז הבא:

כאמור, ארבע פעמים נזכרה המילה "וימן" ה', ביצירות – דג וקיקיון, תולעת ורוח קדים, שכולן היו יצירות חדשות כמו הדג שאמרו חז"ל שהיה מזומן – מששת ימי בראשית. ארבע יצירות אלו מזומנות היו למטרה אחת, כדי להמחיש ליונה את צערו של הקב"ה על ברואיו מעשי ידיו, שירגיש עד כמה קשה לו להעניש עיר שלמה המכילה כשתים עשרה ריבוא אדם. על ידי ההמחשה שהיה יונה מרגיש על גופו ונפשו, הוכשר לבו ונשתנתה דעתו להבין את רצונו של הקב"ה; אחרי ההמחשה והיצירות או אז נתקבלו ונתיישבו דברי הקב"ה: "אתה חסת על הקיקיון שלא עמלת בו ולא גדלתו, ואני לא אחוס על נינוה העיר הגדולה"!!...

כדאים היו יצירות אלו להברא עוד מששת ימי בראשית, ובלבד להראות ליונה הנביא ולהביאו להרגיש בטעותו.

אבן ספיר אדרי, אליאב בן פנחס עמוד מס 248 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

[אולי נוכל לראות את התהליך המכוון שבתוכה לא רק בפועל
"וימן" החוזר ונשנה. כי גם בכנוי לאלקים המשתנה בכל
מקום ולפי סדר ההדרגה היורדת:
וימן יי דג גדול לבלע את יונה (ב, א)
וימן יי אלהים קקיון (ד, ו)
וימן האלהים תולעת (ד, ז)
וימן האלהים רוח קדים חרישית (ד, ח)]

וגדול יהיה מוסר האלקים ונוקבת תהיה תוכחתו לנביא אשר
ברח מלפניו, כי בזאת יגלה ד' את קוצר המשיג שבו, כי
אינו אלא אדם.
כי לא יראני האדם.

הוכוח הקשה אשר התחיל בסער גדול בים, ולעומתו בסרוב
האלם של יונה, אשר ברח וירד אל ירכתי הספינה וירדם –
עתה הוא הולך ונרגע זה הוכוח, הוא הולך ומשתבר בתוכה
דקה וגם חדה, בצלו של הקקיון.

בהשקט ובתבונה נמשכת התוכחה. ^{אוצר החכמה}
לא רוח סערה גדולה הזמין ד' בזה כי תבוא לאור היום ותעקור
את הקקיון משרשיו, אף לא ידי אדם תגענה בו לקצץ ענפיו
ברעש גרוינם. כי אם תולעת קטנה, בלתי נראית ובלתי
נשמעת, בעלות השחר היא תקדים ותאכל את קקיונו של יונה
הנביא, את כל שמחתו הגדולה.
וייבש — — —

אכן גם זה מוסר לאדם...

בְּתוֹכָהּ עַל צֶוֶן יִסְרָף אִישׁ
נִתְּמָס בְּצַשׁ מוֹדוֹ
אֶךְ הֶבֶל קַל אָדָם סֵלָה:

(תהלים לט, י—יב)

יונה בן אמת ואלוהו בכרך, יהושע עמוד מס 64הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ארבע פעמים נאמר "וימן" בא ללמד על יצירה מחודשת בכדי להמחיש ליונה עד
כמה קשה לפניו לאבד את נינוה העיר הגדולה. אדני-י בוחר להוכיח את הנביא על
ידי תולעת קטנטנה ובכך המסר חד ושנון. 7196

יונה – באור בדרך רמז
פרק ד – פסוק ט

פסוק ט

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל יוֹנָה הַהֵיטֵב זָרָה לָךְ עַל הַקִּיקָיִן וַיֹּאמֶר הֵיטֵב זָרָה לִּי עַד מוֹת:
2176

מובא בלקוט שמעוני יונה - פרק ד - המשך רמז תקנא ובוא גם לעיל

באותה שעה זלגו עיניו [של יונה] דמעות כמטר לפני הקב"ה, ואמר לו [הקב"ה ל] יונה מפני מה אתה בוכה יש לך צער על זה שלא גדלתו לא הכנסת בתוכו זבל ולא השקית בו מים לילה אחד חיה ולילה אחת יבש כך חסת עליו ואני לא אחוס על נינוה העיר הגדולה, באותה שעה נפל על פניו ואמר הנהג עולמך במדת רחמים דכתיב לה' אלהינו הרחמים והסליחות:

האל מביא את יונה למסקנה עדיף להנהיג את העולם על ידי החסד והרחמים 2175

פסוק י

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶתֶּנָּה וְזָסַתְּ עַל הַקִּיקְיֹון אֲשֶׁר לֹא עֲמִלְתָּ בּוֹ וְלֹא גִדַּלְתָּו שֶׁבֶן לַיְלָה הָיָה
וּבֶן לַיְלָה אָבָד: 3685

ט. ויאמר אלהים אל יונה וכו'. גם כאן יש לפרש שאלת ה' כמו שנתפרש לעיל בפסוק ד', שרצה לומר שאין מן הדין לכאוב לך על העדרו, וכמו שמבאר אח"כ שלא עמל על הקקיון ובין לילה היה ובין לילה אבד, והנכון לפרש שרצה לומר לו הלא באמת חרה לך, כי כך טבע האדם לחרות לו על הצער והיסורין מהעדר דבר מסויים אם כן כביכול גם לי חרה עד מאוד, להשמיד ^{היה} אנשי ננוה, ולחפוף בהעדרם, שהם המון רב, ושבו בתשובה ממעשיהם הרעים.

ספר יונה עם פירוש ויזרע יצחק בן שושן, יצחק בן יוסף עמוד מס 55הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ויגד כו ליונה אמת אתה בצער, הגם שהינו מיותר, כיצד אני לא אהיה בצער על
איבוד חיים בנינוה העיר הגדולה 3685

יונה – באור בדרך רמז
פרק ד – פסוק יא

פסוק יא

וְאֲנִי לֹא אֶזְזֹס עַל זִינֹה הָעִיר הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר יֵשׁ בָּהּ הָרְבָּה מִשְׁתִּים עֲשָׂרָה רְבֹ
אָדָם אֲשֶׁר לֹא יָדַע בֵּין יְמִינוֹ לְשִׁמְאֹלוֹ וּבִהְמָה רְבָה: 4846

מה ענין בהמה אצל האדם? י"א שבזכות הבהמות ניצולו בני אדם וי"א שבזכות אנשים פשוטים החשובים כבהמה ניצולו בני האדם. כדלקמן:

ובהמה רבה – רש"י פירש, אנשים שהם כבהמה כיון שאינם יודעים בין ימינם לשמאלם, וזה בהמשך להכתוב קודם אשר לא ידעו בין ימינם לשמאלם, ופשוטו של ענין, בא לומר; שגם על הבהמות חס ה', וכמו שאמר מלך קוצי לאלכסנדר מוקדון, שראה כמה קלוקלת הנהגתו; האם זורחת השמש בארצך? וענה אלכסנדר כן, יורדים גשמים? וענה אלכסנדר כן, חזר ושאל: האם יש בהמות בארצך? ונענה כן, אמר מלך קוצי: עתה אני מבין, השמש זורחת בארצך והגשמים יורדים בארצך לא לטובת בני אדם, אלא לצורך הבהמות והחיות.

מביא שם

ספר יונה עם פירוש דבר ירושלים שוורץ, יואל בן אהרן עמוד מס 61הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ועוד, אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו ובהמה רבה, שאין להם הבחנה ואין להעניש אותם על חסרון דעתם. וזה כענין אדם ובהמה תושיע ה', ודרשו (כה) אדם בזכות בהמה תושיע ה'.

כב (תרי עשר א) קרויזר, שמואל בן חיים יוסף עמוד מס 313הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ומה ענין בהמה אצל האדם וכי דן הקב"ה הבהמה? בזכות הבהמות ניצולו בני אדם ויש אומרים שבזכות אנשים פשוטים החשובים כבהמה ניצולו בני האדם 4846